

МАХАМБЕТ ӨТЕМІСҰЛЫ ОТАН ҮШІН, ЖЕР ҮШІН

(таңдамалы өлеңдері)

МАХАМБЕТ ӨТЕМІСҰЛЫ ЗА ЗЕМЛЮ, РОДИНУ И ВОЛЮ

(переводы избранных стихов в
исполнении Арона Атабека)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЖОБАСЫНЫҢ ЭЛЕКТРОНДЫҚ
ҚІТАПХАНАСЫНАН

Академик Зейнолла Қабдолов
Атындағы қор

Фонд имени академика
Зейноллы Кабдолова

МАХАМБЕТ ӨТЕМІСҰЛЫ
ОТАН ҮШІН, ЖЕР ҮШІН
(таңдамалы өлеңдері)

МАХАМБЕТ ӨТЕМІСҰЛЫ
ЗА ЗЕМЛЮ, РОДИНУ И ВОЛЮ
(переводы избранных стихов в исполнении Арона Атабека)

ИЗ ЭЛЕКТРОННОЙ БИБЛИОТЕКИ ПРОЕКТА
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

АТЫРАУ-2021

Бұл кітап екі тілдегі поэзиялық туындыларды қамтиды.	Данная книга представляет собой поэтическое произведение на 2-х языках.
Ол сондай-ақ тілтану, лингвистика, этика, қосымша оқу құралы болып табылады.	Она также является дополнительным учебным пособием по языкознанию, лингвистике, этике.
Екі тілде құрастырылған бұл кітап оқырмандардың қазақ және орыс тілдерін салыстырмалы түрде үйренуіне көмектеседі.	Двухязычная книга составлена таким образом, чтобы читатели могли сравнительным способом изучать одновременно и казахский, и русский языки.
Сонымен бірге кітаптың жастар тәрбиесінде маңызы жоғары: патриоттық-отансүйгіштік рухты оятуға, олардың бойында қайсар мінезді қалыптастыруға, әділеттілікке көзқарастардың дамуына қызмет етеді.	Она также несёт огромный воспитательный заряд для молодёжи, её формирования и развития в духе героизма, патриотизма и демократизма.
Кітап үлгісі электрондық оқулықтарды пайдаланушылар арасында бүкіл әлемде кеңінен таралған iPad және Android тұғырнамаларымен біріктірілген, яғни олар электрондық әдебиеттің барлық дерлік ридерлер типін тұтынушыларға қолжетімді етуге мүмкіндік жасайды.	Формат книги совмещается с наиболее распространенными среди пользователей электронных книг во всём мире платформами iPad и Android, что делает ее доступной пользователям практически всех типов ридеров электронной литературы.
Аталған кітап тізбектеу арқылы жалпы қолжетімді әдеби серверлерде, танымал ақпараттық және әлеуметтік желілерде таратылады.	Книга распространяется посредством выкладки на общедоступных литературных серверах, в популярных информационных и социальных сетях.
Оқулықты жүктеп алу тегін.	Скачивание бесплатное.
Аталған кітап Академик З.Қабдолов атындағы қордың «Қ@З@ҚШ@ С@ЙР@-2021» жобасы бойынша «Теңізшевройл» ЖШС-нің қаржылай демеушілігі негізінде шығарылған.	Книга издана на спонсорские средства ТОО ТШО по проекту фонда имени академика Зейноллы Кабдолова «Қ@З@ҚШ@ С@ЙР@-2021».
Ол қазақ тілін үйренуге ынталы көпшілік оқырманға арналған.	Она предназначена для широкого круга читателей, изучающих казахский язык.
Редакциялық коллегия: М.М. Әуезов, А. Улдуз, Б. Қарашин. Бас редактор және құрастырушы – Б.Қарашин. Суретші, дизайнер: Мария Кель. Беттеу - Аждар Жұлдыз.	Редакционная коллегия: М.М. Ауэзов, А. Улдуз, Б. Карашин. Главный редактор и составитель – Б. Карашин. Художник и дизайнер: Мария Кель. Верстка: Аждар Улдуз.

ҚАРЫНДАСТЫҢ ҚАМЫ ҮШІН

Орай да борай қар жауса,
Қалыңға боран борар ма?!
Қаптай соққан боранда
Қаптама киген тоңар ма?!
Туырлығы жоқ тұл уйге
Ту байласаң тұрар ма?!
Ту түбінен тұлпар жығылса,
Шаппаған нәмарт оңар ма?!
Қарындастың қамы үшін,
Қатын менен бала үшін,
Қайырылмай кеткен жігіттің
Өзін кәпір алғанын
Талам деп айтсақ болар ма?!

ЕРЕУІЛ АТҚА ЕР САЛМАЙ

Ереуіл атқа ер салмай,
Егеулі найза қолға алмай,
Еңку-еңку жер шалмай,
Қоңыр салқын төске алмай,
Тебінгі терге шірімей,
Терлігі майдай ерімей,
Алты малта ас болмай,
Өзіңнен туған жас бала
Сақалы шығып жат болмай,
Ат үстінде күн көрмей,
Ашаршылық, шөл көрмей,
Өзегі талып ет жемей,
Ер төсектен безінбей,
Ұлы түске ұрынбай,
Түн қатып жүріп,
түс қашпай,
Тебінгі теріс тағынбай,
Темір қазық жастанбай,
Қу толағай бастанбай,
Ерлердің ісі бітер ме?!

ЗА ЗЕМЛЮ, РОДИНУ И ВОЛЮ

И самый злой степной буран
Не страшен кочевым войскам,
Одетым в войлок и меха
Ничто февральская пурга,
Разве украсит древний стяг
Врагом разрушенный очаг,
Если погиб в бою тулпар,
То что же делать кляче там,
За рода честь и кочевую долю,
За землю, родину и волю –
Погиб цвет воинов лихих,
Кто обвинит в измене их!

КОНЕЙ БОЕВЫХ НЕ СЕДЛАЯ

Коней боевых не седлая,
Копья в бою не ломая,
К земле от ран не припадая,
И в сердце холод не вбирая,
И стремяна разрушив потом,
И потник растопив как масло,
И сына на смертельный подвиг
Благословляя не напрасно,
И не сходя всю жизнь с седла,
И жаждою сходя с ума,
И дня не зная без походных будней,
Питаясь мясом с полукровью,
Не забывая ласки женской,
Подвязывая стремяна железом,
И в час великого разлома
Будучи только с народом,
И мчась великою ордой,
Седло и конь - мой дом родной,
И глаз в дозоре не смыкая,
На камче не засыпая,
Не победив все зло и горе,
Росой с травы не умываясь,
Звездой Полярной укрываясь –
Разве уйдут герои

БЕРКІНІП САДАҚ АСЫНБАЙ

Беркініп садақ асынбай,
Біріндеп жауды қашырмай,
Білтеліге доп салмай,
Қорамсаққа қол салмай,
Қозы жауырын оқ алмай,
Атқан оғы жоғалмай,
Балдағы алтын құрыш болат,
Балдағынан қанға боялмай,
Қасарысқан қарындасқа
Қанды көбік жұтқызбай,
Халыққа тентек атанбай,
Үйде жатқан жігітке
Тебеден тегін атақ болар ма?

КҮН ҚАҚТЫ ЕРДІҢ АСТЫНДА

Күн қақты ердің астында
Көп жүгіретін күлік бар.
Көн садақтың ішінде
Көбе бұзар жебе бар.
Қарайғанның, жігіттер,
Бәрін кісі деменіз,
Күпе-күндіз тайрандап,
Түзге шықпас ерлер бар.
Тауда болар тарғыл тас,
Тарықса шығар көзден жас.
Ордалыға көз салсаң,
Оғы қалса жоғалмас.
Топтан озған тарлан боз,
Тұрасынан айрылса,
Тасты басып тұра алмас.
Асылдан болат ұл туса,
Екі жақ болып тұрғанда,
Егескен жерде шарт кетер,
Жауырынынан өтін алса да
Жамандарға жалынбас!

НЕ ПОБЕДИВ ВРАГА В БОЮ

Не заковав себя в броню,
Не победив врага в бою,
Лук не сгибая на скаку,
Не натягивая тетиву,
Не провожая вдаль стрелу,
Не видя горя на веку,
Меч не окрасив кровью тех,
Кто покушался на успех,
И в горло гордого врага
Не вбив кровь краем сапога,
И не пугая злого хана
Славой лихого хулигана-
О, вы, не знавшие бунтарства,
Народ спасете ль вы от рабства!

ПОД ПАЛЯЩИМ СОЛНЦЕМ

Седло нагрелось под палящим солнцем,
Не знает устали походный конь,
Лежит стрела в покое сонном,
Способная пробить любую бронь!
Эй, джигиты, всех двуногих
Не считайте за людей,
В степь не могут выйти многие,
Так боясь ночных теней.
А в горах есть пестрый камень,
Поглядишь - и слезы в пламень,
Не смотри на ту Орду,
Зря не трогай тетиву!
Маток кроя, жеребец,
Коль потеряет хоть одну,
Он есть не будет день от дня,
Пока не сыщется, наконец!
Рожденный благородным семенем,
В час испытаний горя бременем,
Пусть вырвут печень целиком,
Умрет, сжимая в горле ком,
Но он не станет на колени –
Есть в этом тайна поколений!

АСПАНДА ҰШҚАН АҚ СҰҢҚАР

Аспанда ұшқан ақ сұңқар,
Қолымда тұйғын, лашын.
Қосылған жаста арудың
Көре алмай кеттім құлашын.
Арпа жемес арғымақ
Ақ селеу отқа зар болар.
Миуа, шекер жемеген
Алғаным менен балдарым
Қоңырсыған, дүние-ай,
Қой етіне зар болар.
Жапаннан қарсақ ін қазар,
Хал салдырған жәрмеңке,
Жырақ болсын бізден бұ базар.
Қатын қалса, бай табар,
Қарындас қалса, жай табар,
Артымда қалған ақсақал,
Алқалы кеңес құрған күн,
Ақылменен ой табар.
Кейін қалған жас бала,
Күдер үзіп біздерден,
Көңілі қашан жай табар?!

КРУЖИТСЯ В НЕБЕ БЕЛЫЙ СОКОЛ

Кружится в небе белый сокол,
А на руке любимый кречет,
Ах, не наслаждался ласками любимой
Тревожной ночью при последней встрече
Тулпар не ест овса, ячмени -
Он знает силу сочных трав,
Без сахара, на мясе выросшие мои дети -
Как будут жить на сухарях?
Карсак к зиме готовит нору,
Хан ярмарку открыл в Орде,
Да обойдет нашу природу
Торгаший дух - противен мне!
Погибну я - жена найдет
Другого мужа и усладу,
В чужой аул сестра уйдет,
Старик на молодежь найдет управу –
Но только маленьких сердец
Как это вынесет биенье,
Когда погаснет свет-отец,
Путь завершив в сем мире тленном!

ИСАТАЙ ДЕГЕН АҒАМ БАР

Исатай деген ағам бар,
Ақ кіреуке жағам бар.
Хан ұлымен қас болып,
Қара ұлымен дос болып,
Хан үстіне барғанда,
Шабайық ханды дегенде,
Шапқандай ханды амал бар,
Амал барда хан шаппай,
Тәңірім қылды не амал бар?!

Ат туады байталдан,
Айт десең - лебіз қайтарман.
Халық қайғысын айтуға
Хан ұлынан тайсалман.

Төрт-бес жылдай алысып,
Мына тұрған Иса-екем
Ханның бір тауын қайтарған!

Ат туар ма шұбардай,
Ер туар ма бұлардай,
Дулығалы бас кесіп,
Дұшпанының қанына
Ақ алмасын суарды-ай!

СОҒЫС

Әскер жиып аттандық,
Бекетай еді тұрағым.
Айғайлап жауға тигенде
Ағатай, Беріш – ұраным.
Бекетай құмға ел қонып,
Байбақты Жүніс аттанды –
Қосылуға дем болып.
«Құдайлады» хан ұлы,
Іздеген жауы біз болып.
Жау қарасы көрінді,
Жиылған әскер бүлінді.

ОДА ИСАТАЮ

Брат есть у меня - Исатай,
Ворот шубы в стужу - ай,
Стал врагом он ханским детям,
Другом стал он черни детям,
И собрав в степи бойцов,
Лучших в мире удальцов,
Ставку хана взял в кольцо!
Штурмовав со всех сторон,
Хана взял бы он в полон,
Ах, не внял друзей словам,
Ах, доверился врагам,
Хану жизнь он сохранил –
Обманулся, о Тенгри!
От кобылиц рождаются тулпары,
Их красоту не передать словами,
В лицо всей знати говорил он гордо
О чаяньях и правах народа –
И вот в Степи идет опять
Борьба за истинную власть!
Он признать заставил всех
Народа волю, наш Исеке!
Родится ль вновь тулпар могучий?
Родится ль вновь батыр могучий?
Сын Таймана, наш Исеке,
Голову врага отсек в борьбе,
И в крови спесивой знати
Омочил свой меч булатный.

БИТВА

И вновь мы в поход собрали войска,
Сошлись герои на древний клич,
В конном строю атаковали врага,
И клич боевой: "Агатай-Берш"!
Нам врагом был ханский сын,
Чернь была ему врагом,
Давний спор был самым злым,
Честь казахов в споре том!
Показались вражьи цепи,
Приготовили мы стрелы,
Были они для нас целью,
Были мы под их обстрелом.

Исатай - басшы, мен - қосшы
Исатайдың сол күнде
Ақтабан аты астында,
Дулығасы басында.
Зығырданы қайнайды,
Астына мінген Ақтабан
Ақ бөкендей ойнайды.
Қасына ерген көп әскер
Маңыраған қойдай шулайды.
Артымыздан келіп қол жетті,
Аз жетпеді, мол жетті.
Жеткен жерін айтайын,
Бекетай құмның басында,
Ағаш үйдің қасында...
Түніменен түйіндік,
Таң атқанша тарандық.
Таң ағарып атқан соң,
Төңірек жаққа қарандық.
Қарап тұрсақ, әр жерден
Жау бір өрттей қайнайды,
Қайнағанмен қоймайды -
Мылтығын қардай боратып,
Жетіп келді қамалға -
Қамалды бұзып аларға.
Толғаөтолғай оқ атқан,
Он екі тұтам жай тартқан,
Қабырғасын қақыратқан,
Төбінгісін тесе атқан,
Тізгігінен кесе атқан,
Біздің қайсар батырдың
Жүрегін сөйтіп оятқан.
Әскердің алды бөгелді,
Қырдан ойға төгілді,
Орыс добын үш атты...
Доптың үні шыққанда,
Сонда батыр жөнелді.
Жөнелмей батыр не қылсын? -
Ерсары менен Қалдыбай
Екі арыстан тең өлді...
Жетім-жесір көп қалды,
Хан әскері кенелді...
Қызғыштай болған есіл ер
Қайран да жұрттан не көрді?!

Вождем восстанья - Исатай,
Певцом восстанья - Махамбет,
О, Создатель, сам воздай
За отвагу этих лет!
В битву рвется Исатай,
Конь боевой - Актабан,
На голове шлем-дулыга,
В сердце - боя брань!
Ах, конь битвы Актабан,
Он играет седоком,
Грозно реет древний стяг,
Суть восстанья в миге том!
Вдруг ударила нам с тыла
Вражья сила, злая сила,
Расскажу я вам в стихах,
Было то в Нарын - песках,
Ночь готовились мы к бою,
На рассвете, я не скрою
Оказались мы в кольце,
Скачет враг и там, и здесь,
Полыхая, будто пламя,
Атакует нас он прямо –
Слышны пушечные залпы,
С ханом русские солдаты!
И лук натягивая туго,
И доводя стрелу до уха,
Железо пробивая насквозь,
И ребра сокрушая вражьи,
Стрелой срезая стремена,
Мечом срезая удила –
Так он сражался, удалец,
И клич рождался из сердец!
Передние ряды смешались,
Войска сошлись на поле брани,
И русские гремели пушки,
И были мы у них на мушке,
И погибли львы страны –
Калдыбай и Ерсары,
Пали многие герои,
Текли ручьями слезы вдовьи,
Вскричали русские стрельцы,
Рады татарские купцы –
О, эта птица Кызгыш-кус,
Она воюет за птенцов,
А мы - за честь высоких слов,
Но отчего же эта грусть?

ӘЙ, МАХАМБЕТ, ЖОЛДАСЫМ!

Әй, Махамбет, жолдасым,
Аш арыстан жолбарысым.
Ісімнің білдім оңбасын.
Оңбаған емей немене,
Өтірік сөзге алданып,
Бақытым ауып басымнан,
Әскерім кетіп қасымнан,
Жапанда жалғыз қалғасын.
Өкінгеннен пайда жоқ,
Құдайым басқа салғасын.
Мезгілді уақыт болғанда,
Опасыз мынау жалғанда,
Ажал қарсы келгенде,
Қараңғы көрге кіргенде,
Қасыңда тұрар жан бар ма?
Осының бәрін ойласаң,
Өткенге бекер өкініп,
Құр жылаудан сән бар ма?
Жолдасын жауға алдырып,
Жанымды қимай қаңғырып,
Қашатын менде жөн бар ма?
Қатын - бала, мал бағып,
Үйде отырсам да өлем деп,
Қорлықта жүрген халқыма,
Бостандық алып берем деп,
Қырық бір жасқа келгенде
Ауыр әскер қол ертіп,
Жасқұсқа барып кіргенде,
Арыстандай ақырған,
Айбатыма шыдамай,
Хан баласы
 жылады - ай,
«Жанымды қой»
 деп сұрады - ай.
Ақкөңіл,
 аңқау жүректен,
Беремін деп мен тұрдым.
Көк бедеуді бауырлап,
Шабамын деп сен тұрдың,
Исатай басшы білсін деп,
Ауыр әскер қол тұрды.

ӘЙ, МАХАМБЕТ, МАХАМБЕТ!

(Прощальное слово Исатая)

Әй, Махамбет, Махамбет,
В бою лев грозный, друг-поэт,
Предвижу я лихой конец,
Найдет погибель удалец!
Ах, поверил ханским я словам,
Победу я из рук отдал,
И отвернулось мое счастье,
Ушли сарбазы восвосяи,
В степи остался одинок,
Что толку плакать, если
Бог Сам наказал меня примером,
И в этом мире брэнном
Пришел отмерянный мне срок,
Суровый дан был мне урок,
И в час пред собственной кончиной
Друзей я вижу боль кручины,
Но если толком поразмыслить,
Что толку от печальных мыслей,
От горьких, безутешных слез!
И положив друзей в бою,
Спасая бегством жизнь свою,
Неужто думаем всерьез
Начать все снова на чужбине,
Как ни крути, конец единый!
И облегчить желая долю,
Народу дать желая волю,
Я в сорок один год
Повел на воинство народ,
И перед ханскою Ордой
Мы встали силой боевой!
От львиного оглохнув рыка,
От моего пугаясь крика,
И видя окруженный стан,
Тогда заплакал Жангир-хан,
И попросил он о пощаде,
Ради детей и мира ради!
И я, простак, дал слово чести,
Но ты же требовал мести,
Была в растерянности рать,
Не зная как тут выбирать!

Қырық бір жасқа келгенде,
Өз дегенің болмаса,
Өзгенің тілін алмаған,
Кісі ақылы қонбаған,
Қанша айтса да болмадым,
Сөзіңе құлақ салмадым.
Бұрала біткен емендей,
Қисық туған сорлы ағаң,
Хан сөзіне сенгенім,
Он күн мұрсат бергенім.
Он бір күнге қаратып,
Бекетай құмға келгенім.
Сүйткен бір қайран халқым - ай,
Қасыма бір келмедің,
Сол халқымды көрмей өлгенім.
Не салса да Алланның,
Тағдырына көнгенім.
Қош, аман бол, жолдасым,
Бұ дүниенің жүзінде,
Осы болар сені көргенім.
Қапыда кеткен дүние - ай,
Ақырында еш болды - ау
Ел үшін еткен еңбегім.
Атаңа нәлет хан ұлы - ай!
Тілегін сұрап алған соң,
Ойлағаның болған соң,
Патшаға хабар салдырып,
Патшадан солдат алдырып,
Құрсағымнан шалдырып.
Айтып - айтпай не пайда,
Егеулі найза өңгерген,
Азды көпке теңгерген,
Қабыланбай мен Қалдыбай,
Рысалы, Көбек жолдасым,
Жауда өлді жолбарысым...
Сол ерлерден айрылып,
Исатай мен Махамбет -
Екі арыстан ер қалды - ау!
Адыра қалғыр қу Нарын,
Талауға түсіп, бүлініп,
Адамы қойдай қырылып,
Құлазыған жер қалды - ау!
Қарағай, қайың, тал, терек –
Қалың ну орман қалды - ау!
Қиқулап құстар қонатын,
Суы тұнық көл қалды - ау!
Тәрбиелеп өсірген
Ата мен ана бұл қалды - ау!
Қатын жесір тұл қалды - ау!
Еңбекпен жиған мал қалды - ау!

Ах, до сорока с лишним годов,
Не веря правде чужих слов,
Считая правым лишь себя,
Дожил, оказывается, я!
И как бы друг мой не просил,
Я сердце к нему не обратил,
Подобно древу в три обхвата,
Я не поддался просьбе брата,
И дал я хану десять дней,
И повернул я в степь коней.
В песках безлюдных Бекетая
Покинула удача Исатая,
О, мой народ, ты не пришел на помощь,
О, мой народ, неужто испытал ты робость!
И вот, не видя твоего лица,
Я в ожидании конца!
Что делать, на то воля Тенгри,
Судьбы я прохожу все тернии,
Прощай, мой друг, в сем мире бренном,
Нам не увидеться, наверное!
Ах, как обманчив этот мир,
И кровь, что я в боях пролил,
Ужель останется без мщенья,
Народ останется в гоненьях!
О, коварный ханский сын,
Ты пощады у меня просил,
Но отправил сам тайком
Гонцов за русским же войском,
Поразил меня ты в спину,
Мог ли угадать измену?
Что толку ныне горевать,
В бою слегла лихая рать,
Копьем воюя против пушек,
Там каждый стоил сотни лучших,
Ерсары и Калдыбай,
Кебек и Кабыланбай –
Ах, бойцы мои, удальцы,
В бою погибли храбрецы,
И выжил лишь один из ста,
И выжили Махамбет и Исатай!
Ах, эти степные львы,
Ах, осиротевшие Нарын - пески,
Видевшие неравный бой,
Ставшие добычею чужой,
И в руках врага остались
Травы с тучными стадами,
И в руках врага остались
Озера с птичьими стадами,
Слезы жен и матерей,
Судьбы безвинные детей,

Бұлардан енді қимайтын
Енді менің нем қалды – ау?!
Тек шықпаған жан қалды - ау!
Ойлап бір, ойлап қарасам,
Еңбек етіп ел үшін,
Соңымда бір қалған халқыма,
Артымда бір атақ, даңқ қалды - ау.
Сәлем, айтып кетейін,
Артымда қалған елдерге
Арманымда айтып кетейін,
Найза ұстаған ерлерге.
Арыстан туған Исатай
Дегеніне жете алмай,
Арманда өтіп кетті деп,
Олардың кегін алуға,
Кезек бізге жетті деп,
Қиналар ма екен біздерге?
Қиналсаңыз біздерге,
Мың рахмет сіздерге!
Қапыда өткен дүние - ай,
Халқымның көрген қорлығы,
Хандардың еткен зорлығы.
Ақжүрегін тербетіп,
Ер көңілін желдетіп,
Ақ сүйектің баласын
Қара ұлына теңгеріп,
Қоңыраулы найза өңгердім.
Жетімдерге жем бердім,
Жесірлерге жер бердім.
Ақырында дүние - ай,
Сол ерліктен не көрдім!?
Жолдасқа билік бермедім,
Кешегі хан үстіне барғанда,
Ақ сүйектің баласы
Бақадай шулап тұрғанда,
Ерлікпенен алданып,
Өзіме-өзім қас қылдым.
Сырлы зерен аяқпен
Бал ұрттаған ер едім,
Бір уақыттар болғанда,
Көктей өтіп Жайықты,
Бір қасық ішкен қара су,
Жұмасына ас қылдым.
Осы жақта мен өліп,
Артымда тірі сен қалсаң,
Жаңа өспірім Жақияны,
Жолдасым, саған тапсырдым.

Осталось самое святое,
Сердцу близкое и дорогое,
Из боя вынеслась, пожалуй, сгоряча,
Единственная ценность - душа!
Если подумать теперь зрело,
За правое сражались дело,
Останется, в конце концов,
Слава героев-удальцов!
Деянья наши - лишь поклон
Героям дней давно минувших,
Деянья наши - свет костров
Героям вслед в веках идущих!
"Ах, лев битвы Исатай,
Погиб за нас чужих краях,
Погас мечты великой свет,
Остался лишь героев след,
Пришел теперь и наш черед!", -
Так говоря, пойдут в поход,
Возможно, новые герои,
Народ избавить чтоб от горя,
И если так, то не напрасны
Были, возможно, жертвы наши!
Ах, эта жизнь - чудной мираж,
Прожить бы вновь хотя бы раз,
Боль народа угнетенья,
Хана злого повеленья –
Вновь через сердце пропустить,
Отвагу воина взрастить,
Надменных ханских сыновей
Поставить в ряд простых детей,
И в руки взяв опять копье,
Биться за Отечество свое!
Сиротам дал я пропитанье,
Вдовам - простор для кочеванья,
Но я, вождь этих удальцов,
Чего достиг, в конце концов?
Не внял тогда друзей словам,
И обманул коварный хан,
Послы дрожали как лягушки,
И хана я держал на мушке,
Но, пожалев, дал слово чести –
Себя убил на этом месте!
Когда-то в чашах золотых
Мы пили сладкий ханский мед,
Теперь водой из луж сухих
Полощем жажды полный рот –
Погибну скоро, так и знай,
Прощай мой друг, мудрец-поэт,
Тебе вверяет Исатай Сына
Жакии грядущий цвет!

МҰНАР КҮН

Мұнар да мұнар, мұнар күн,
Бұлттан шыққан шұбар күн.
Буыршын мұзға тайған күн,
Бура атанға шөккен күн.
Бұлықсып жүрген мырзадан
Бұрынғы бақыт тайған күн.
Қатарланған қара нар
Арқанын қиып алған күн.
Алма мойын аруды
Ат көтіне салған күн.
Бұлаңдай ерді кескен күн,
Буулы теңді шешкен күн.
Сандық толы сары алтын
Сапырып судай шашқан күн.
Түс қыла гөр, құдайым,
Біздей тақ мейманасы тасқанға
Біздің ер Исатай өлген күн,
Он сан байтақ бүлген күн!
Орта белін сырлаған
Оқ жаңбырдай жауған күн.
Оң қанатын теріс жайып,
Лашын құға төнген күн.
Желпілдеген ала ту
Жиырылып ойға түскен күн.
Жез қарғылы құба арлан
Жез қарғыдан айрылып,
Қорашыл төбет болған күн.
Аса шапқан құлаша ат
Зымырандай болған күн.
Арқауылдың бойынан
Теріскей дауыл соққан күн.
Сағағы болат қылыштың
Балдағынан сынған күн.
Хас бәйтерек жығылып,
Жығылғаны естіліп,
Алыстағы дұшпанның
Жақындағы достының,
Қуанып көңілі тынған күн!

ДЕНЬ ПЕЧАЛЬНОЙ СЛАВЫ

О, этот день печальной славы,
О, этот день последней славы!
Верблюды упали на скользком льду,
Самец кастратом стал на дню,
Лихие всадники-герои
Вдруг оказались в неволе,
И в степь ушел могучий нар,
Порвав стоскрученный аркан,
Бросал изнеженных красавиц
Тот день на сретень конских задниц,
Срезал он шею смельчаков,
И сундуки лишил замков,
И сыпалось горстями золото,
И праздновался день тот знатно –
Когда в борьбе за честь и трон
Казахи бились с двух сторон,
Не приведи же нас, господь,
Еще раз день увидеть тот,
О, лучше б сновиденьем стал,
Тот день, когда погиб наш Исатай!
И степь распалась на уделы,
И в Ездухе свистели стрелы,
И крылья распластавший кречет
Над лебедем кружился смерчем,
И наше боевое знамя
Лежит в кровавой грязной яме,
Степной могучий волкодав
Насмешкой сделался дворняг,
Не знавший устали тулпар
Стал для байги смертельной стар,
Буран, ударивший нам в грудь,
Пресек величественный путь,
Врага рубивший с плеч до плеч,
В бою был сломлен вещий меч,
Двойное древо-великан
Было повержено от ран,
И гром великого паденья
В сердцах врагов был упоением,
В сердцах друзей был зовом мщенья -
О, этот день печальной славы,
О, этот день последней славы!

Міне алмаған алаға-ай,
Шыға алмаған далаға-ай
Мұсылманның баласын
Атаңа нәлет Жәңгір хан
Көзінен тізіп жіберді-ау
Орынбор деген қалаға-ай!

АҚТАБАН

Мінгені Исатайдың Ақтабан-ай,
Сүт беріп, сұлы беріп баптағаны-ай!
Зеңбірек үш атқанда дарымады,
Құдайдың міне қара сақтағаны-ай!
Мінгені Исатайдың көгілдірді-ай,
Әскерін Барша құмға төгілдірді-ай.
Мыңды алған, бірді беріп Ақтабанды
Жыландай белге соққан бүгілдірді-ай.
Баласы Исатайдың Жақия-ды,
Жақия жауды көрсе ақияды.
Түлейде түнде жортқан жолбарыстай,
Алдырдым қабыланымды қапияда-ай!

Необъезженные кони,
Неизведанные земли,
В Оренбург опять погонит
Хан Жангир все новых пленных
Сколь терпеть нам эти страхи,
Эх, казахи!

АКТАБАН

Ах, конь битвы Актабан,
Исатаю, видно, богом дан,
Взращенный молоком, зерном отборным
Под пушечным огнем не дрогнул!
Вслед за этим Актабаном
Мы неслись на поле бранном,
Один он стоил многих сотен,
В седле сидел же лихой воин!
Ах, сын героя Жакия,
В бою врага он настигал,
Он тигром был в ночной охоте,
Ах, потеряли мы его в походе!

ИСАТАЙҒА

Таудан мұнарып ұшқан тарланым,
Саған ұсынсам қолым жетер ме?
Арызым айтсам өтер ме?
Арыстаным, көп болды-ау,
Саған да менің арманым?
Кермиығым, кербезім!
Керіскендей шандозым!
Құландай ащы дауыстым!
Құлжадай айбар мүйіздім!
Қырмызыдай ажарлым!
Хиуадай базарлым!
Теңіздей терең ақылдым!
Садағына сары жебені салдырған,
Садағының кірісін
Сары алтынға малдырған;
Сұр жебелі оғына
Тауықтың жүнін қойдырған,
Маңдайын сары сусар
бөрік басқан,
жауырына күшіген жүнді
оқ шанышқан,
айғайласа белдігі байланған,
астана жұртын айналған,
атына тұрман болсам деп,
жұртына құрбан болсам деп,
адырнасын ала өгіздей мөңіреткен,
атқан оғы Еділ, Жайық тең өткен,
атқанын қардай боратқан,
көк шыбығын қанды ауыздан жалатқан,
арыстан еді-ау Исатай!
Бұл фәнидің жүзінде
Арыстан одан кім өткен?!

ИСАТАЮ

Ах, улетел печальный кречет,
Прощай, мой друг, до новой встречи,
Покрыто будущее тайной,
О, лев степи моих мечтаний!
С лучистым взглядом из-под век,
Суровый, твердый человек,
Наездник собственной судьбы,
В бою неустрашимым был,
С могучим голосом кулана,
И мощью рогача-архара,
С сияньем светлого лица,
Красой хивинского дворца,
Умом подобный океану,
В сердечности не знал он равных –
Полет слежу я птичьих стай,
Там, в вечном небе, Исатай!
И в лук влагая желтые стрелы -
Что золотом украшен цельным,
Для меткости углублен срезом,
А стрелы в опереньях резвы,
И в шапке с драгоценным мехом,
И вражьи стрелы повстречая смехом,
И криком разрывая пояс,
Народа сохраняя гордость,
Коню готовый стать уздою,
Стране готовый стать судьбою,
И с тетивой, как бык, ревущей,
С Едила до Жайика тучей
Метавший стрелы как буран,
И сея смерть кровавых ран –
Ах, львом в бою был Исатай,
В этом мире преходящем
Есть ли слава ярче!

ЖАҚИЯ

Исатай шыққан бас болып,
Хан ұлымен қас болып.
Арыстанымның баласы
Адағанда ел таппай,
Адасқанда жөн таппай,
Арманда қалды жас болып.

ЖӘҢГІР ХАНҒА

Хан емессің, қасқырсың,
Қас албасты басқырсың,
Достарың келіп табалап,
Дұшпаның сені басқа ұрсын!

Хан емессің, ылаңсың,
Қара шұбар жылансың.
Хан емессің, аярсың,
Айыр құйрық шаянсың!

ЖАЛҒАН ДҮНИЕ

Қоғалы көлдер, құм, сулар
Кімдерге қоныс болмаған?!
Саздауға біткен құба тал
Кімдерге сайғақ болмаған?!
Басына жібек байлаған
Арулар кімнен қалмаған?!
Таңдап мінген тұлпарлар
Иесін қайда жаяу салмаған?!
Құландар ішпес бұршақ қақ
Кімдерге шәрбат болмаған?!
Садағына сары шіркей уялап
Жау іздеген ерлердің
Қайда басы қалмаған?!
Ішелік те желік,
Мінелік те түселік,
Ойналық та күлелік, -
Ойласандар, жігіттер,
Мынау жалған дүние
Кімдерден кейін қалмаған?!

ЖАҚИЯ

Исатай - вождем восстанья,
Против хана достоянья,
Сын героя - Жакия,
Позади Жайик-река,
Но в буранной круговерти
Потерялись наши дети,
Разбросала непогода –
Мы надеемся на Бога!

ЖАНГИР-ХАНУ

Ты не хан - выродок волчий,
Ведьму покрывающий ночью,
Друзья - и те станут врагами,
Враги побьют тебя камнями!

Ты не хан - змеиное отродье,
Всей нечисти змеиной плодородье,
Ты - гад, ползущий вперед раком,
И солнца свет гасящий мраком!

ОБМАНЧИВЫЙ МИР

Озера безвестные, в желтых водах,
Были прибежищем в походах,
Столь редкие в степи деревья
Были убежищем в гоненьях,
Красавицы в шелках и злате
Были оставлены когда-то,
Даже любимые тулпары
Наездников валяли в грязи,
И лужи на земле песчаной
Порой были щербета слаще,
И оставались средь песков –
Головы удальцов!
Так что смейтесь и ешьте,
Играйте и пейте,
Красавиц целуйте
И помните, люди –
Этот обманчивый мир
Еще не стольких пережил!

МІНКЕН ЕР

Мінкен де мінкен, мінкен ер,
Бұ секілді неткен ер?!
Көлденең жатқан Жайықтан
Құралайдың күнінде
Еркек қойдай бөлініп,
Қырқарланып өткен ер.
Күншығыстың астында,
Күнбатыстың тұсында
Қарындасым бар-ды деп,
Қабырғасын сөксе де,
Қанын судай төксе де
Қайыспас қара нар-ды деп,
Маңдайынан күн өтіп,
Жауырынынан жел өтіп,
Күн астымен жеткен ер!
Исатайды өлтіртті,
Серкесінен айрылып,
Сергелдең болған біздің ел!

АЛТЫ КҮНДЕЙ АЛАУЛАП

Алты күндей алаулап,
Он екі күндей ой ойлап,
Ақылды алпыс жаққа шаптырып,
Ақыл жөнге келгесін,
Толғай-толғай жүгірген,
Топырақты суырған.
Ертеден салса кешке озған,
Қой мойында көк жұлын.
Томаға көзді қасқа азбан
Көк жұлынды жетелеп,
Қисық жерден төтелеп,
Қабырға, қол сөгіліп,
Арғымақ ат бүгіліп,
Әзіреттен ант ішіп,
Ақыретті жанға байланып,
Талай жүрдік далада
Әділ жаннан түңіліп.

БЫВАЛЫЕ МУЖЧИНЫ

О, эти всадники кочевий,
О, радость женских глаз - очей вы,
И перейдя Жайик - реку
В студеную зиму - весну,
Так рвутся ведь самцы-бараны
К невестам через поле брани,
И в сторону солнца восхода,
И в сторону солнца заката,
О, этих женщин притяженье,
О, бесконечное кочевье,
И сокрушая ребра сами,
И проливая кровь ручьями,
И силой равные верблюдам,
С упорством, что присуще людям,
И обожженные лучами,
И опаленные ветрами,
Мы доходили до невест,
О, сердца радостного весть!
Но что за прок в воспоминаньях,
Ах, не было ведь ему равных,
Мы в бой за ним без страха шли,
Он был Серке нашей земли,
Погиб великий Исатай,
Осиротел казахский край!

ШЕСТЬ ДНЕЙ ГОРЯ В ОГНЕ

Шесть дней горя в огне сраженья,
Еще двенадцать в словопреньях,
Ум раздробив на шестьдесят,
Нашли, в итоге, общий взгляд!
Коней держа на поводу –
Усталости не знавших на бегу,
С утра, пускаясь, обгонявших ввечеру,
С долин начав, всходивших на гору,
С горлом, что шире головы барана,
С жилами, распухшими как рана! –
На поводу держа этих коней,
Мы шли тайком среди степей,
И выворачивались ребра,
И умирая все от голода,
И отдавая богу душу,
И проклиная злую стужу –
Мы шли, чтоб войско сохранить,
Мы шли, чтоб победить и жить!

АДЫРА ҚАЛҒАН НАРЫН

Адыра қалған Нарынның,
Теңіз деген суы бар.
Жағасына жағалай біткен
Қамыс деген нуы бар.
Еңіреген ерлердің
Жібектен желбіретіп ұстар туы бар
Хан ұлымен алыстық,
Қарсы тұрып шабыстық.
Бізге біткен бес еркектің буы бар.
Адыра қалған Нарынның
Жайық деген суы бар.
Жағасында жары бар,
Қабағында кары бар.
Көнбегенді көндірген,
Көн кемеге мінгізген,
Қынама бешпент кідірген,
Ортасында Жәңгір деген ханы бар.
Қырлығында оба бар,
Шұңқырында қоға бар,
Адыра қалған Нарынның,
Жыңғылы мен талы бар.
Қонысы қонақ бергендей,
Жаясы мен жалы бар.
Айтып, айтпай немене,
Адыра қалған Нарында,
Бас пайданың бәрі бар,
Қапыда кеткен дүние-ай,
Алақандай Нарында
Ата менен ана бар,
Іні менен аға бар,
Қарындас, халқым көп қалды-ау,
Қатын менен бала бар,
Жалғыз ұлым Махмұт
Бекетай құмның ішінде,
Жалғыз бір қалған со да бар.

ПРОКЛЯТАЯ ПУСТЫНЬ НАРЫНА

Эх, проклятая пустынь Нарына,
Для жизни все она дарила!
Там чистая вода Едиля,
С травы и рыбы изобильем,
Там удальцы, горя как пламя,
Взметали в небо наше знамя,
Мы воевали с ханским сыном,
На силу отвечая силой,
На каждого из нас, лихих,
Было по пять солдат чужих,
Там светлая река Жайик,
И камышовый лес стоит,
Там есть еще и хан Жангир,
Орды Букея властелин,
Непокорных он разбил,
Ладью из кожи снарядил,
Смертникам надел оковы,
Оставил семьи их без крова,
С двух сторон там есть каньоны,
По краю лихо мчались кони!
Эх, проклятая пустынь Нарына,
Для жизни все она дарила!
Для нескончаемых гостей
Там горы мяса без костей,
Что говорить, в Нарын - песках
Все было точно как в стихах!
О, преходящий бранный мир,
Там был и родственников пир,
Остались дети, мать, отец,
Жена с ручьями горьких слез,
Народ остался, наконец,
И там же младший сын Махмут,
С сиротской тяжести пут –
Эх, проклятая пустынь Нарына,
Для жизни все она дарила!

ПАЛУАН ЖОЛБАРЫС СЕКІЛДІ

Палуан жолбарыс секілді
Алысқанды алып ұрған білегім,
Қамалаған жаудан қайтпаған
Қайнаған қара болаттай
Қарсы біткен жүрегім!
Ертеден кешке дейін зарласам,
Бермей ме екен құдайым
Біздей тарыққан ердің тілегін?!

НАРЫНДА

Біздің анау Нарында
Бір төбелер бар еді
Айналасы ат шаптырса жеткісіз.
Қиқулап ұшқан қырғауыл,
Күніне құлан да басып өткісіз,
Ерте келген жақсылар
Кешке үйден кеткісіз.
Қойды мыңға толтырған
Нарынның ана құмдары,
Түйені жүзге толтырған
Көкпекті шайыр шымдары.
Жатып қалған тайлағы
Жардай атан болған жер.
Жабағылы тоқтысы
қой болып, қора толған жер.
Аш-арығым тойған жер,
Жылаған бала қойған жер.
Шортаны қара бақандай,
Бақасы сары атандай,
Балдырғаны білектей,
Баттауығы жүректей,
Қымыздығы күректей,
Сонасы қоңыр үйректей.
Ондай қоныс маған жоқ,
Құдайым қылды – амал жоқ.

Я ТИГРОМ БЫЛ

Я тигром был в борцовской схватке,
Бросая многих на лопатки,
В огне боев извечных
Выжженное железом,
О, мое сердце!
И если мы с утра до ночи
Будем молиться, что есть мочи,
Неужто в этом мире тленном
Не даст творец желанья исполнений!

В ПЕСКАХ НАРЫНА

Я помню там, в песках Нарына,
Были великие курганы,
Объехать их - уж труд немалый.
Там обитали фазаны,
И в колчане кончались стрелы –
Но травы птицами пестрели.
Казахов буйные пиры,
Они шли целые недели –
И никому не надоели!

Давали тысячный приплод
В песках Нарына и верблюды –
Как восхищались этим люди!
И потерявшийся ягненок –
Там возвращался гордым овном!

Кочевья пастбищных угодий,
Простор степи, Едиль-река –
Все это уж не для меня,
Но, видно, так угодно Богу!

ҚАҚАҚУЛАП ШАҚЫРМАЙ

Қақақулап шақырмай,
Қанды көбік түкірмей,
Алғыншы алған арудың
Ақша бетін солдырмай,
Ата менен ананы
Қайғыменен қатырмай,
Әлпешті ұлың жат болмай.
Шайған жалғыз малтаның
Сатқанда суы ат болмай,
Бұзбай құлан пісірмей,
Мұз үстіне от жақпай,
Қапыда қалған қасқамын,
Қақ жүректен найза түйретпей,
Найзаны күнге қуратпай,
Қарсыласқан дұшпанның
Қабырғасын бір-біріндеп күйретпей,
Әлі де болса қорқа алман,
Адасып қалған үйректей.

ЖАЛҒЫЗДЫҚ

Бұ дүниенің жүзінде
Айдан ару нәрсе жоқ,
Ол түнде бар да, күндіз жоқ.
Күннен ару нәрсе жоқ,
Ол күндіз бар да, түнде жоқ.
Мұсылманшылық кімде жоқ?
Тілде бар да, дінде жоқ.
Көшпелі дәулет кімде жоқ?
Бірде бар да, бірде жоқ.
Азамат ерлер кімде жоқ?
Еріккен күні қолда жоқ.
Заманым менің тар болды,
Тура билік биде жоқ.
Бәрін айт та, бірін айт,
Қаумалаған қарындас
Қазақта бар да, менде жоқ.

НЕ ИСТОРГАЯ КЛИЧ

Не исторгая клич из горла с болью,
Не захлебываясь кровью,
С печалью на лице подругу не оставив,
И стариков от горя не состарив,
И сына взрослого считая за чужого,
Не голодая в днях похода боевого,
Не греясь у огня среди снегов,
И мясо дичи жаря у костров,
И стрелы иссушив под солнцем,
И ребра злейшего врага
Не разбросав по сторонам –
Не станет юноша героем,
Утка пугливая - не воин.

ОДИНОЧЕСТВО

Ах, в этом мире волшебства и знания -
Нет краше лунного сиянья,
Чудесный льется сверху свет,
Он ночью виден, днем же нет,
И то же я скажу о солнце,
Его не видеть невозможно,
Мы на словах все правоверны,
Но в сердце бог, а не в моленье,
Мы дети кочевых миров,
В кочевье судеб знаем толк,
Мы рыцари своей судьбы,
И в бой за честь обречены,
Всегда нележки времена,
Бий правду растерял в словах –
Вопросов много - где ответ,
Казахов много - одинок лишь Махамбет.

ӘЙ, ШОНТЫ БИ!

Әй, Шонты би, Шонты би!
Домбыра тартсам, келер күй.
Шын ажалың жетпесе,
Ажалдан бұрын өлмессің,
Жалаңаш бар да жауға ти!
Ажалдан бұрын өлмессің,
Тілесем – тілек бермессің,
Жыласам – көзімнің жасын көрмессің.
Алақандай Нарында
Мүкәммалым шашылды.
Жүр десем оған жүрмессің.
Құр әңгімеден басқа
Еш нәрсені білмессің!

ДАУСЫМ АҢҚЫҒАН

Сөйлесем, даусым аңқыған,
Сөйлеуге жүрек талпынған,
Атасы Беріш болса да,
Артық пайда көрмедім
Егіз бенен Балқыдан.
Алақандай Нарында
Мүкәммалым шашылды
Шағалалы көлдей шалқыған.

АЛТЫН ЖАҚСА ЖАРАСАР

Алтын жақса жарасар
Жылтыраған күміске.
Он екі ата Байұлы
Жиылып келсе бұл іске,
Алты сан алаш ат бөліп
Тізгінін берсе қолыма,
Заулар едім бір көшке.
Ата-ананы сөктіріп,
Ат басына соқтыртып,
Нәлет десе болмас па
Осылай жүрген жүріске.

ЭЙ, ШОНТЫ БИ!

Эй, Шонты-би, Шонты-би,
Домбру, как я, в руки возьми,
Кюй гонит черны мысли прочь,
И раньше смерти не умрешь.
Герой хоть с голыми руками
Выйдет на смертный бой с врагами,
Играю кюй я на домбре,
Кто понимает, даст подарок мне,
Но ты меня уж не поймешь,
И раньше смерти не умрешь,
Не покажу я свои слезы,
И пропущу твои угрозы.
Ах, в Нарын - кумах, средь песка,
Мои рассыпались стада,
За честь народа в бой зову,
Но ты не слышишь речь мою,
В словах лишь горд ты и свободен,
На деле - ни на что не годен.

МОЙ ГОЛОС - ГРОХОТ ВОДОПАДА

Мой голос - грохот водопада,
И рвется он из сердца ада,
Берш - общеродовое имя,
Но толку нет от Балкы - бия,
В борьбе рассыпалось богатство,
Осталось лишь степное братство,
Пока за власть мы с ханом спорим,
Года летят чайкой над морем.

БЛЕСК ЗЛАТА

Ах, как же вас он ослепил
Блеск злата ханского и серебра,
Двенадцать родов Бай-улы –
Ах, поддержали бы меня!
И если б шесть племен Алаша –
Сели по зову на коней,
Была бы там победа наша,
Средь русских пушечных.
Ах, я б вошел, назло врагу,
В златую ханскую Орду –
Но стоит ль бередить былое,
Погибли лучшие герои.

АСПАНДАҒЫ БОЗТОРҒАЙ

Аспандағы бозторғай -
Бозаңда болар ұясы.
Бозаңның түбін су алса,
Қайғыда болар анасы.
Қара лашын, ақ тұйғын -
Қайыңда болар ұясы.
Қайыңның басын
жел соқса,
Қайғыда болар анасы.
Айланбастың Алатау
Бауырында болар саясы.
Тоқсан тарау су ақса,
Дария болар сағасы.
Сан шерулі қол болса,
Батырлар болар ағасы.
Аз сөйлесіп, көп тыңдар
Хас асылдың баласы.

МЕНІҢ АТЫМ - МАХАМБЕТ

Менің атым – Махамбет,
Жасқұстағы Жаңгір хан.
Ісінен болдым құса-дерт .
Атасы өткен Айшуақ,
Соның көзі көрді ғой
Менің атым – Өтеміс
Елдің қамын жеді ғой!

НЕБЕСНЫЙ ЖАВОРОНОК

Небесный жаворонок вьет
Гнездо у поймы Бузан-речки,
Но если водами зальет,
Не будет ей с птенцами встречи.
А черный кречет, белый сокол
Гнездовья ставят на деревьях,
Но ветер сбросит ненароком –
Познают они горя бремя.
Но мудрые живут орлы
В расщелинах высоких гор,
И сходятся весной ручьи
В реки безудержный напор –
И если вышли в бой мы смело,
Нет оснований для кручины,
Меньше слов и больше дела –
Так ведут себя мужчины!

МОЕ ИМЯ - МАХАМБЕТ

Мое имя - Махамбет,
От гонений Жангир-хана
Стал не мил мне белый свет,
На хана в небе лишь управа!
А он - из рода Айшуака,
Тот знал батыра Утемиса,
Отец жил для народа блага –
Бог даст мне его мысли.

ТОЛАРСАҚТАН САЗ КЕШІП

Толарсақтан саз кешіп,
Тоқтамай тартып шығуға,
Қас үлектен туған қатепті
Қара нар керек
біздің бүйткен бұл іске.
Қабырғасын қаусатып,
Бір- біріндеп сөксе де,
Қабағын шытпас ер керек,
Біздің бүйткен бұл іске!
Маң-маң басқан сары атан
Маңғыстап шығар өріске.
Баяғыдай қарыштап
Қона алмадық қонысқа,
Келе алмадық келіске,
Тағыдай таңдап су ішкен,
Тарпандай тізесін
бүгіп от жеген,
Тағы сынды мырза едік,
Тағы да келдік тар жерге.
Таңдансақ тағы болар ма,
Тәңірім салған бұл іске?!

ҚЫЗҒЫШ ҚҰС

Ау, қызғыш құс, қызғыш құс,
Қанатың қатты, мойның бос.
Исатайдан айрылып,
Жалғыздықпен болдым дос.
Ау, қызғыш құс, қызғыш құс,
Ел қорыған мен едім,
Мен де айрылдым елімнен.
Көл қорыған сен едің,
Сен де айрылдың көліңнен.
Аспанда ұшқан, қызғыш құс,
Сені көлден айырған –
Лашын құстың текпіні.
Мені елден айырған –
Хан Жәңгірдің екпіні.
Айтып, айтпай немене?
Құсалықпен өтті ғой,
Махамбеттің көп күні...

В КРОВИ И ГРЯЗИ ПО КОЛЕНУ

В крови и грязи по колению,
Мы груз несем всех поколений,
Быть вожаком - особый дар,
Для этой цели нужен нар.
Пусть ребра вырвут из груди,
Способный лишь вперед идти,
Любую презирая боль –
Такой нам нужен вождь-герой!
Верблюд, шагая величаво,
Выходит в степь, на сочны травы,
Но в этот год порой весенней
Мы не нашли своих кочевий.
Не видя знаков примиренья,
Готовы были мы к сраженьям,
И проходя дорогой узкой –
Мы подошли к границе русской!
Гоня стесненные стада,
Кляня и хана, и царя,
О, эти горестные дни,
Да будут прокляты они!
В борьбе за редкий водопой,
Питаясь коркою сухой,
Мы стали дикими зверьми,
Гонимыми по всей степи –
О, испытания судьбы,
Об этом знает сам Тенгри!

ЧИБИС

Ах, эта птица кызгыш-кус,
Лишился дружеских я уз,
И после смерти Исатая
Осталась в сердце только грусть.
Ах, эта птица Кызгыш-кус,
Берег я землю, ты - свой куст,
Лишился родины мой взор,
Лишился ты своих озер,
Виною тому орлиный пир,
Виною тому и хан Жангир –
Что тут сказать, померк мой свет,
Живет в отчаянье Махамбет!

ІСІМ КЕТТІ ДАЛАҒА

Істеген ісім кетті далаға,
Қашан өтіп шығам деп,
Қайғырамын мен-дағы
Жайықтан арғы далаға.
Басқа қысым түскен соң,
Қайырылмастай күн болды
Қатын менен балаға.
Барсаң, сәлем айта бар
Ата менен анаға.
Жаудан аман жан қалса,
Қара орман - малым садаға.

ТУҒАН ҰЛДАН НЕ ПАЙДА

Ақ жұмыртқа, сары уыз,
Әлпештеп қолда өсірген,
Туған ұлдан не пайда,
Қолына найза алмаса,
Атаның жолын қумаса?!
Алаштың байлығынан не пайда,
Құланның басқа ел таппай,
Қонарына жер таппай,
Маңқиған сары даладан
Екіндіде құлаған,
Тарығып келген ерлерге
Қайыры оның болмаса?!
Алтын тақты хандардың
Хандығынан не пайда
қаріп пенен қасірге
тұралық ісі болмаса?!

ХАТ ОҚИДЫ МОЛДАЛАР

Хат оқиды молдалар
Қаламмен тартқан сиядан.
Екі кісі тең барса,
Оңды-ай төре береді,
Ақылға жетіп би адам.
Мен – тауда ойнаған қарт марал,
Табаным тасқа тиер деп,
Сақсынып шыққан қиядан.
Қайыңның басын жел соқса,
Қаршыға құс қайғырар,
Балапаным суға кетер деп,
Мамығын төккен ұядан.
Ол-дағы біздей болған сорлы екен!

ТРУДЫ МОИ ПРОПАЛИ ДАРОМ

Труды мои пропали даром,
Остался мир каким был прежде,
Жайика берег так же рядом,
Мои соратники, вы где же?
И вновь за мною шум погони,
И ложь, предательство, обман,
Через Жайик проходят кони,
Ах, передайте тем, кто там
Остался в скорбном ожиданье,
Друзья, и дети, и жена –
Смерть на чужбине и в изгнание
Поэту, видно, суждена.

ЧТО ТОЛКУ ОТ РОДНОГО СЫНА

Что толку от родного сына,
Которого под сердцем мать носила
Коль не возьмет в руки копье –
И не взойдет в отцов седло?

Что толку от богатств державы,
Коль правят те, кто так неправы?
И изгоняются герои
В пустыни, на куланы тропы?

Что толку от золотого трона,
Коль нет в стране для всех закона
И если думает султан,
Что трон ему навечно дан!

ЧИТАЮТ КНИГИ ЭТИ МУЛЛЫ

Читают книги эти муллы,
Ах, чернильные зануды,
Один степняк заменит, знайте,
С десятков мудрецов из знати.
Олень спустился с горных скал,
Разбив копыта о камень,
Попробуй же ты разгадать
Природы вещице знаменья.
Качает ветер гнезда птиц,
Они боятся за птенцов,
И ястреб сам уже готов
За них пасть ниц –
Ах, повторение историй,
На нас похож он своим горем!

ТАРШЫЛЫҚ БАСҚА ТҮСКЕНДЕ

Желден де желгір ақбөкен
Озса да орғып көлденең,
Құралайына қарайлап,
Оққа ұшпай ма сол үшін?!
Ұялы бүркіт күн ұзын
Қалықтай самғар шөже үшін
О да бір торға түспей ме
Шөжеге керек жем үшін?!
Дертке дауа іздеген,
Тірліктен үміт үзбеген
Сергелдең болар емі үшін.
Асыл туған арулар
Жанын пида етпейме
Шын сүйіскен теңі үшін?!
Аттанған едім көп үшін
Көптің жинап мол күшін,
Дұшпанда кеткен сол көптің
Ежелден бергі кегі үшін.
Таршылық басқа түскенде,
Қапаланам мен-дағы
Қаумалаған қасымда
Қарындастың кемі үшін!

АЙМАҚ КӨЛ

Аймақ та аймақ, аймақ көл,
Дария болып шалқымас
Аяғы төмен аққан соң;
Айдан жарық нәрсе жоқ,
Сәулесі түспес жаһанға,
Қараңғы түнек басқан соң;
Арыстаннан күшті аң болмас,
О да өледі, жігіттер,
Мергендер таңдап атқан соң.
Алалы жылқы, ақтылы қой,
Аңдыған бөрі жемей ме,
Иесі ұйықтап жатқан соң.
Шақырғанмен келер ме,
Кешегі менің арыстаным,
Өзі шын барар жерін тапқан соң.
Егізімнен айрылып,
Мен бір аққу болдым хақтан соң!

И МЧИТ САЙГАК БЫСТРЕЕ ВЕТРА

И мчит сайгак быстрее ветра,
Но он вернется в клубах пыли,
Чтобы погибнуть в скачке первым,
Но малышей спасти от пули.
Парит орел в небе высоком,
Корм добывая для птенцов,
И ради них в плену жестоком
Окажется в конце концов.
Нередко в поисках лекарства
Неизлечимо, кажется, больной,
Пускается в пустыни странствий,
В дороге исцеляясь сам собой.
Красавицы, что сердцем благородны,
Порою обрекают и себя на смерть,
Чтобы любимых воинов-героев
Спаси и память, и мужскую честь!
Я вышел в бой ради народа,
Собрав немногих храбрецов,
Борьба народа с ханским родом –
Идет из глубины веков!
Порою, в горестные дни,
Мне стыдно все ж за свой народ,
Ведь гибнут лучшие сыны –
А он все ждет!

ОЗЕРНОЕ КОЛЬЦО

Кольцо озерное, кольцо -
Не быть ему бурной рекой,
Ногами вниз оно вросло.
Как ярк этот лунный свет –
Когда вокруг сплошная мгла,
И солнца в небе нет.
И есть ли зверь сильнее льва –
Но даже он на смерть рожден,
Коль есть охотника стрела.
Зарезаны будут волком
Смиранный овн и гордый конь –
Коль спит хозяин за углом.
Вернется ли мой старый друг –
В борьбе ушедший в мир иной,
Найдя там истины приют!
И потерявши близнеца,
Плыву я, одинокий лебедь,
В воде озерного кольца.

АЖАЛЫМЫЗ ҚАЙДАН-ДЫ

Еменнің түбі - сары бал,
Еріскен көңіл – бәрі бал.
Жоғарыдан төмен төгейін,
Керегіңді теріп ал.
Қасыма ерген, жолдастар,
Антыңды бұзып айрылма,
Зейініңді бермен сал.
Жапанға біткен жасылды-ау,
Момындардың басы сау,
Жаманды байқай қарасаң,
Күндердің күні болғанда,
Өз басына өзі жау.
Арғымақ жақсы ат мініп,
Жеке шығып елімнен,
Толықсып, толғау толғасам,
Іштегі қызғын басылды-ау!
Жапанға біткен бәйтерек,
Жапырағын байқасаң,
Жайқалмағы желден-ді,
Түбіндегі балаусасы белден-ді.
Хан, төренің кешігіп,
Кідірмегі елден-ді.
Кешіп өтпек сайдан-ды,
Шығынды бөлмек байдан-ды.
Ақ киіктің орғытып,
Жүгірмегі майдан-ды.
Батыр болмақ ойдан-ды,
Айғайласып жауға ти,
Тәңірім білер, жігіттер,
Ажалымыз қайдан-ды?!

РАНЬШЕ СМЕРТИ НЕ УМРЕМ!

В стволах деревьев бродит мед -
Что движется, то и живет,
И мудрости нектар прольется с неба –
Собрать же сможет только смелый!
Мои соратники в борьбе –
Да не изменят они мне,
О, слушайте мои друзья,
В стихах открою сердце я!
А хитрецы всегда смиренны,
Но хитрость не на пользу, верно,
Меж двух огней, в конце концов,
Они лишаются голов!
И оседлавши аргамака,
Не зная хитрости и страха,
Я ухожу в походную даль,
И растворяется печаль.
Листва колышется от ветра,
Трава растет от влаги, света,
Торе живет за счет народа,
А переправа за счет брода,
Сайгака резвость - лишь в ногах,
Богатство бая - в табунах,
Секрет бунтарства - в нашем сердце,
Будущее лишь Тенгри известно –
Джигиты, к нам взывает
Дух времен,
И раньше смерти не умрем!

ХАННЫҢ КЕТСІН АТЫ ӨШІП

Құлжа қуған текешік,
құлдырайды құты ұшып
айшықты мүйіз тигенде
бас ұрмай ма баз кешіп?!
Біздер-дағы, жігіттер,
Бірлестірсек білекті,
Шынтуайттасақ тілекті,
Орната білсек керек-ті,
Болат найза, ақ семсер
Жарасып біздің керекке,
Бойлата сұқ жүрекке,
Ханның кетсін аты өшіп!

КҮН ҚАЙДА

Айналайын Ақ Жайық,
Ат салмай өтер күн қайда?!
Еңсесі биік боз орда
Еңкейе кірер күн қайда?!
Қара бұлан терісін
Етік қылар күн қайда?!
Күдеріден бау тағып,
Сауыт киер күн қайда?!
Күмбір, күмбір кісінетіп,
Күренді мінер күн қайда?!
Толғамалы ақ мылтық
Толғап ұстар күн қайда?!
Алты құлаш ақ найза
Ұсынып шаншар күн қайда?!
Садақ толған сайгез оқ
Масағынан өткізіп,
Басын қолға жеткеріп,
Созып тартар күн қайда?!
Кетбұғадай билерден
Кеңес сұрар күн қайда?!
Бізді тапқан ананың,
Асыраған атаның,
Ризалықпен жайласып,
Қолын алар күн қайда?
Еділдің бойын ен жайлап,
Шалғынға бие біз байлап,
Орындықтай қара сабадан
Бозбаламен күліп-ойнап,
Қымыз ішер күн қайда?!

ДА СГИНЕТ ИМЯ ХАНА

Архары гордые в сраженьях,
Борясь за рода продолженье,
Рогами сходятся с разгона,
Лбы разбивая в исступленье.
А мы же, рыцари кочевий,
Объединив свои усилья,
Соединив свои желанья –
Достигнем ль цели вожделений?
В крови и грязи по колено,
Идут герои поколений,
Копье в руке и грозный меч,
Соратники смертельных сеч –
Обречена под нами пасть.
Эта ханская власть!

СБУДЕТСЯ ЛИ ТОТ ДЕНЬ

О, великий Ак - Жайик,
Вплавь перейдя вместе с конем,
И выбив дверь острым копьем,
Войти бы в ханскую Орду,
Не поклоняясь никому!
Из шкуры дикого коня
Вручную сшив два сапога,
Из кожи вырезав ремни,
Стянуть кольчугу на груди.
С ржаньем, слышным всей степи,
Тулпара вскинуть на дыбы,
Из ружей изрыгая пламя,
И боевое подняв знамя!
И шестимерное копье
Поднять батыру суждено,
Тугой пригнув к колену лук,
Услышать стрел гремящий звук!
И свершив обряд моления,
Получить благословенье
От благородного лица,
Любимых матери-отца!
И седой реке Едилю
Победы жертвуя кобылу,
И опьяняясь кумысом,
И ступая молодцом,
Жизнь прожить в краю родном –
О, сбудется ли этот миг,
О, великий Ак-Жайик!

БАЛАНЫҢ ҚАМЫ ҮШІН

Айтса-дағы айныман
Көлденеңнің сөзіне.
Әшкере болған ісім бар
Жайылған жұрттың көбіне.
Кеткенім жоқ олжа үшін,
Кетіп едім елімнен,
Атаңа нәлет Жәңгірдің
Бір ауыз айтқан сөз үшін.
Баданамды баса бөктеріп,
Қасыма жаттан жолдас ертіп,
Күн-түн қатып жүргенмін,
Ана Нарында жатқан
Жас баланың қамы үшін.

АРҚАНЫҢ ҚЫЗЫЛ ИЗЕНІ

Арқаның қызыл изені
Басы күрдек, түбі арал ,
Қыдырып шалар аруана.
Кәрісі кімнің жоқ болса,
Жасы болар дуана.
Бір сынаған жаманды
Екіншілей сынама.
Тіріде сыйласпаған ағайын,
Құм құйылсын көзіңе,
Өлгенде бекер жылама!
Ер қабыланын жөнелтіп,
Елсізде аңырап қалған шақ,
Біздерден ақыл сұрама!
Көшер еді-ау біздің ел
Сонау Еділден бергі
Тұрған жерге дейін,
Қонар еді-ау біздің ел
Арқада қоныс шөлдейін.
Нұралыдан қалған көп тентек
Бүлдірмегей еді елімді,
Лашын құс, бүркіт
шайқаған көлдейін.
Ащының бойы көк тоғай,
Жайылмас еді біздің ел,
Жері жаман сусыз деп.
Жабыдан айғыр салмады,
Баласы оның сынсыз деп,
Базарға сатсаң пұлсыз деп.
Балдағы алтын ақ болат,
Асынбас еді біздің батырлар,

НЕ ОТРЕКАЮСЬ

Не отрекаюсь я от своих слов,
Пусть будут против меня все,
К казакам есть у меня счет,
В особенности, к своей родне.
Ушел я в войн жестоких мир
Не ради добычи лихой,
Изгнал меня сам хан Жангир,
Под сенью властии чужой.
Жизнь привязав к острию копья,
Собрав вокруг лихих джигитов –
За истину воюю я,
Что в детских лицах еще скрыта.

КОЛЮЧИЕ СТЕПНЫЕ ТРАВЫ

Колючие степные травы -
Роскошный для верблюдов пир,
Кто старости не знал отравы –
Бессмертным будет, как факир.
Кто раз предал - предаст вдвойне,
Не доверяй ему в войне,
И если кровный, родной брат
Вышел на бой против тебя,
Он хуже злейшего врага,
Найдет позорную он смерть,
Жалеть его ты не посмей,
Он сам в позоре виноват.
И в битве потеряв друзей,
Одни остались средь степей,
Не отличая мрак от света –
У нас не спрашивай совета!
И шли великие кочевья –
Озера, ах, степей очей вы! –
И даже безумные потомки Нуралы
Кочевые предков разрушить не смогли
Мы соколов бросали в небо,
В степи охотились мы смело,
Не загоняли скот в солончаки –
Привыкли воду пить с реки,
В конях не скрещивали породы –
Нужны тулпары нам, а не уроды,
И меч не украшали златом,
Жизнь доверяя лишь булату –
Но погибли львы войны,
Мы бредем в чужой степи,

БІТКЕН ІСТІҢ МИНІ ЖОҚ

Біткен істің міні жоқ,
Бітірген ердің кемі жоқ,
Тура ажалдан емі жоқ.
Арқада жатқан ақ киік
Атып алып, етін жеп,
Ішіп қандым сорпасын.
Сапырулы сары балдан,
еш те бір жерде кемі жоқ.

ЖОЛДАСТАРЫМ, МҰҢАЙМА!

Әрайна, билер, әрайна,
Арғымағым жарай ма?
Астыма мінген арғымақ –
Күшіген жүнді, шал жебе,
Жауна қарай борай ма?
Ел шетіне жау келсе,
Азамат ердің баласы
Намысына шыдай ма,
Жаттан көмек сұрай ма?!
Арғымақ жалғыз,
Ер малсыз,
Алланың не берері болжаусыз,
Жолдастарым.. Мұңайма!!!

НАРЫННАН КЕТКЕН

Мен Нарыннан кеткенмін,
Нарынды талақ еткенмін.
Қуатымның барында
Ағыны қатты Жайықты
Тіземмен бұзып өткенмін.
Жаныма айла болар деп,
Назарды тастап, Шүренге
Күнім үшін жеткенмін.
Жақияны жауға ұстап бергендей,
Шүрен, саған не еткенмін?
Қайтеріңді өзің біл,
Алдыңда кеңес еткенмін.

НЕТ ИЗЪЯНА У ДЕЯНИЯ

В свершенном деле нет обмана,
Герой свершивший - без изъяна,
От смерти нет еще лекарства,
Как нескончаемы мытарства,
В степи я подстрелил сайгу,
Она мертва, но я живу,
Благословенно мясо дичи,
Я для нее, прости, обидчик,
Есть, правда, и иное средство,
Мед - истинное совершенство!

НЕ ПОДДАВАЙТЕСЬ ПЕЧАЛИ

Честь, благородство, совесть, честь -
Всех качеств бия здесь не счесть,
Жизнь, доверяя конскому копыту,
Несемся мы на смертну битву!
Когда приходит враг стеной,
Джигиты у казахов есть,
Клич вновь несется боевой -
Честь, благородство, совесть, честь!
Средь русских пушечных.
Ах, сегодня тулпар - без гривы,
А герой - без сабли,
Эй, джигиты,
Не поддавайтесь печали!

Я ПОКИНУЛ НАРЫН-КУМЫ

Я покинул Нарын - кумы,
Я в разводе с Нарын - кумом,
В свои могучие деньки,
В быстротечном мире бренном,
Ах, волны бурного Жайика
Я разбивал легко коленом!
От русского спасаясь плена,
Бежал к Алим, до Шурена,
И в том, что потерялся Жакия –
Неужто вгось повинен я,
Как поступить - дал я совет,
Решать же вам - принять иль нет

КҮН ЖАДЫНА ҚАРАСАМ

Күн жадына қарасам,
Жедінің оны құралай,
Аспанды борай қар жауып,
аштырмайды көзімді,
қақтырмайды кірпікті,
соғады боран сабалай.
Халық үшін қанды төгем деп,
Қараны ханға теңеп берем деп,
ол мақсатқа жете алмай,
дегенімді ете алмай,
қор болдым-ау, шырақ-ай.

АРҒЫМАҚҚА ОҚ ТИДІ

Арғымаққа оқ тиді
Қыл мықынның түбінен.
Ер жігітке оқ тиді
Ауыз омыртқаның түбінен.
Жантайып жатып көп іштім
Жаздықтың шалшық көлінен.
Қайтейін енді, дүние - ай!
Жағдайсыз кетіп барамын
Қасымда көмектің кемінен.

АЛМАС ЕМ

Қылыштай киғыр алмас ем,
Шарға шауып мұқалдым,
Суаруы қанық көк сүңгі ем,
Сұғуын таппай тот алдым.
Жалаулы найза майырылып,
Жау тауымды шаққанын,
Дұшпан қайта қайырылып,
Туымды менің жыққанын
Енді қайтып ұмытармын?!
Алайда бір шеңдессем,
Ауыр жүкке кездессем,
Қара нардай-ақ
Саздауға қарсы жұлқармын.

СМОТРЮ НА ЭТУ НЕПОГОДУ

Смотрю на эту непогоду,
Бушует зло декабрь месяц,
Уходим мы за Жайик-реку,
Скитаться нам еще по году
И бьет буран батырам в грудь,
Слепит, сбивает он с коней,
И впереди нелегкий путь,
Неясно будущее дней.
Кровь проливая за народ,
С ханским равняя простой казахский род
Ах, мы не достигли своей цели,
Напрасно стрелы пролетели.

СРАЗИЛА ПУЛЯ АРГАМАКА

Сразила пуля аргамака
У сочленения костей,
Сразила также пуля брата,
Скостив остаток бранных дней.
Пришлось немало мне испить
В пустыне из вонючих луж,
Но все ж страшнее мне идти
Пустыней мрачной людских душ –
И нет огней, кромешна ночь,
И некому уж мне помочь!

БЫЛ АЛМАЗНЫМ Я МЕЧОМ

Я был мечом с булатной сталью,
Но притупилось лезвие,
Не знавшее в бою устали
Покрылось ржавчиной копье.
Стяг боевой наш сбит врагом,
Погибли в битве все друзья,
И месть за них на мне одном –
Как же забуду это я?
И если даст судьба, о люди,
Еще один великий бой,
Я с дикой яростью верблюда,
Хан, поборюсь с тобой!

ӨЛЕҢ АЙТЫП ТОЛҒАДЫМ

Өлең айтып толғадым,
Көкірегімді басарға.
Қарадай отын жармадым
Тас қазанды асарға.
Махамбеттей мұңдыға
Енді келер күн қайда,
Ханға құрған шатырды
Сүңгіменен түртіп ашарға?

ҚАРА НАР

Қалы кілем, қара нар
Жарасады қатарға.
Аруана жисаң жарасар
Ұлы бір күнгі сапарға.
Қаумалаған қарындас,
Қазақта бар да, менде жоқ
Арызымды айтарға.

ҚАРШЫҒА

Қаршыға деген бір құс бар -
Қанаты айдың астында.
Ұясы оның саяда –
Қарағай, қайың басында.
Аңқау өскен ер едім,
Бұла болып жасымда.
Бұл қонысқа қондырған
Ата-бабам оңбасын
Таңда зират басында!

МЕН БҮРКІТПІН

Мен – қарақұстан туған қалықпан.
Сөйлер сөзге жалықпан.
Көптер көзін тіккендей
Еріскендей ер болса,
Соғысқандай жер болса,
Бірме-бірге келгенде,
Әлі де болса бір тәңірге жылармын,
Көп соңыма түскендей,
Көптің несін алыппын.
Тыңда, халық, әлеумет,
Көп кісіден анықпын.

ИЗЛИЛ ПЕЧАЛЬ

Излил в стихах свою печаль,
Чтоб сердце с горя облегчить,
И в казанке кипящий чай
Мне не с кем, кажется, испить –
Что толку вспоминать теперь
Подвиг поэта и бойца,
Как открывали пикой дверь
Златого ханского дворца!

МОГУЧИЙ НАР

Могучий нар, ковер красивый
Украсят юрту степняка,
И бег верблюдицы игривой
Путь скрасит нам наверняка.
В сплетеньях родоплеменных уз
Кочуем мы миражной далью –
Нет только родственных мне душ,
С кем поделиться бы печалью!

ЯСТРЕБ

Ястреб - есть такая птица,
Крыло луною серебрится,
Гнездо же вьет он так высоко,
Птенцам не страшен враг жестокий.
Мы были с детства простодушны,
Довольствовались тем, что нужно,
Но все же: кто загнал в пески,
Нас, воинов, в солончаки –
Ответьте, духи-старики!

Я БЕРКУТ

Эх, были б соратники-герои,
И для боя чисто поле,
Я встречусь там мечом к мечу,
И молитву вознесу!
Я вещей птицею рожденный беркут,
Мои слова в веках не меркнут,
Много глаз на мне враждебных,
Много стрел мне вслед враждебных,
Но за что - я не пойму,
Иль присвоил я казну?
Знайте, люди, в своем сердце –
Ваши чаянья несусь!

МҰҢАЙМА

Ханның ісі қатайды,
Азамат ерден бақ тайды.
Қанды көбе киініп,
Бір Аллаға сиынып,
Ұрандап жауға тигенде,
Кім жеңері талай-ды.
Жолдастарым, мұңайма!

ЖАЙЫҚТЫҢ БОЙЫ

Жайықтың бойы көк шалғын,
Күзерміз де жайлармыз.
Күлісті-сынды күренді
Күдірейтіп күнде байлармыз.
Құдай істі оңдаса,
Ісім жөнге келгенде,
Қамалаған көп дұшпан
Әлі де болса, қойдай қылып айдармыз!

БАЙМАҒАМБЕТ СҰЛТАНҒА

Алай ма, сұлтан алай ма!
Астыма мінген арғымақ
Аяңдап түсіп марай ма?
Арғымақ дейтін жығылар,
Найза бойы жар келсе,
Жабыдайын жалтаңдап,
Түсер жерін қарай ма?
Арғымақ атқа айдай таға қақтырса,
Кілегей қатқан Еділдің
Көкше мұзынан таяр ма?!
Ата ұлының баласы
Асыл ерге малың бер,
Малың бер де басын қос,
Басыңа тарлық түскенде,
Ардақтаған әділ жанын аяр ма?

НЕ УНЫВАЙ

Лютуют ханские приказы,
Скота все меньше раз от разу,
Надеть бы ратные доспехи,
Моля Аллаха об успехе,
Напасть бы с криком на врага,
Там посмотреть бы, чья взяла –
Не унывайте, о джигиты,
Возможно, с ханом будем квиты!

ПАСТБИЩА ЖАИКА

Жайика пастбища богаты,
Они прекрасны для летовок,
Еще не раз коней священных
Мы в жертву принесем для Бога.
Когда настанет миг счастливый,
Вы убедитесь в этом сами –
Мы будем гнать врагов кичливых
Рабами нашей с вами славы!

СУЛТАНУ БАЙМАҒАМБЕТУ

Не гневись султан, не гневись,
Власть, как тулпар, возносит ввысь,
Удар копья лишит удачи,
Тулпары падают как клячи,
На скользком льду нужна подкова,
Чтоб доскакать до власти снова,
Правители из голубых кровей
Звали к себе богатырей,
Давая злато за удачу,
И голову свою впридачу –
Ведь знали: в испытаний дни –
Те отдадут сердца свои!

Біз бір енеден бір едік,
Бір енеден екі едік,
Екеуіміз жүргенде,
Бір - бірімізге ес едік.
Бір енеден үш едік,
Үшеуіміз жүргенде,
Толып жатқан күш едік.
Бір енеден бес едік,
Бесеуіміз жүргенде,
Алашқа болман деуші едік.
Өтемістен туған он едік,
Онымыз атқа мінгенде,
Жер қайысқан қол едік.

Еділді көріп емсеген,
Жайықты көріп жемсеген.
Таудағы тарлан
шұбар біз едік.
Исатайдың барында,
Қара қазан, сары бала
Қамы үшін қылыш сермедік.
Шабытымыз келгенде,
Ерегіскен дұшпанды
Шетінен сүйреп жеп едік.
Баста дәурен тұрғанда,
Біздер - дағы, Бәйеке,
Оза көшіп, кең жайлап,
Еркімен еркін жатқан ер едік.

Еділ үшін егестік,
Төптер үшін тебістік.
Жайық үшін жандастық,
Қиғаш үшін қырылдық,
Теңдікті, малды бермедік,
Теңдіксіз малға көнбедік.
Со секілді асқан қайраттан,
Ойлашы, кәне, не таптық?

Нас было двое родных братьев -
Друг другу были просто рады,
Когда нас стало уже трое –
Не знали мы, что значит горе,
Мы выходили впятером –
Дивились люди в крае том,
От Утемиса нас было десять –
Когда мы выезжали вместе,
Лихие всадники и братья,
При виде нас дрожали рати!

Одной рукой брега Едияля,
Другой рукой брега Жайика,
Держала хваткой наша сила,
Что ханство позднее воздвигла!
Когда был жив наш Исатай,
Мы были дикими конями,
За волю и родимый край
Мы поднимали наше знамя.
И были времена, поверьте,
Громили крепости солдатом,
У желтоусых иноверцев
Беря оружие и злато –
О, эти славные года,
Сомненья тут, скажу, излишни,
Для казаха, эх, Байке-султан –
Свобода ведь дороже жизни!

За Едиль ложили сердце,
За Жайик ложили душу,
За Кигаш сражались вместе,
За Кептер в бою не струшу!
В сражениях прошли все годы,
За честь и вольность, дух бунтарства –
Мы отвергаем богатство без свободы,
И не берем свободу без богатства!

Ханның кірген ақ орда,
Бұзуын ойлап кеңестік.
Аламанға жел беріп,
Аса жұртты меңгердік.
Қара қазақ баласын
Хан ұлына теңгердік.
Өздеріңдей хандарды
Қабырғасын сәгілтіп,
Қабырғадан аққан қан
Ат баурына төгілтіп,
Әділ жаннан түңілтіп,
Ат көтіне өңгердік.
Күндердің күні болғанда
Со секілді асқан қайраттан,
Ойлашы, кәне, не көрдік?
Ханнан кегім ала алмай,
Арқаның алпыс екі саласына барғанда,
Айдаһардай арбадың,
Арбадың да қалмадың.
Қайрат қылар ер біз болсақ.
Заманымда болған «сұлтаным»
Бізді жіпсіз байладың.

Кешегі Исатайдың барында,
Алақандай Нарынды
Бастаушы едім құлаштай.
Жәбір беріп жала етсең,
Былғанған басым ласқа - ай.
Мен бір шарға ұстанған
Қара балта едім,
Шабуын таппай кетілдім,
Қайраса тағы жетілдім.
Көрмес, келмес деп едім,
Өз еркіммен бетінді - ай.
Есігіңнің алдына
Ұрмай, соқпай келтірген,
(Арманың бар ма құдайға)
Мынау Махамбет сынды
«жетімді - ай»!

И хана белую Орду
Решили мы разбить в бою,
Послали к племенам гонцов,
Собрали лучших удальцов,
Детей простых степных казахов
Мы ставили превыше ханов,
Которых мы, ломая ребра,
И омывая седла кровью,
И выть заставив от тоски,
Бросали под конские хвосты –
Прошли года, если подумать,
Куда девалась наша удаль?
Расставшись с ханом кровной мезтью,
Ушли мы в степи с этой вестью,
Настал твой час, Байке - султан,
Невдалеке походный стан,
И не поможет тут охрана –
Но словом связан я, без аркана!

Ах, при жизни Исатай - батыра,
В солнечных песках Нарына,
Я был свободной гордой птицей,
Но ханский гнев мне стал границей,
Я был в боях секирой ратной,
Но притупилась сталь булатна,
Вернет былую остроту
Народа зов и верный друг!
Не думал я узреть тебя
После восстания огня,
Но отыскал в глуши степной
Меня ты сам - я пред тобой.

Мен ақ сұңқар құстың сойы едім,
Шамырқансам тағы кетермін,
Кетпей де нешік етермін?
Бұл барғаннан барармын,
Қиядан орын алармын,
Өтініп алып от жақпан,
Дұшпанға қылыш ұрармын.
Жазға бір ай қалғанда,
Ала сапыран болғанда,
Бөліне көшкен еліңді
Бөріккен қойдай қылармын.
Жарыла көшкен еліңді,
Жаралы қойдай қылармын.
Мен кеткенмен тек кетпен,
Сізден артық табармын.
Ашуыма көп тисең,
Өзекті жанға бір өлім,
Ордаңды талқан қылып шабармын

Беркініп садақ асынған,
Біріндеп жауын қашырған.
Құйқылжыған құла жирен ат мінген,
Құйрық, жалын шарт түйген,
Мен кесекті ердің сойымын,
Кескілеспей бір басылман.
Алдыңа келіп тұрмын деп,
Ар - намысым қашырман.
Сүйегім тұтам қалғанша,
Тартылмай сөйлер асылмын.
Ей, тақсыр - ау, ей, тақсыр,
Бойың жетпес биікпін,
Бұлтқа жетпей шарт сынбан!
Айта келген сөзім бар,
Не қылсаң да жасырман.
Шамдансам жығар асаумын,
Шамырқансам сынар болатпын,
Кәр қылар деп, «тақсыр - ау!»
Аяғыңа бас ұрман.
Бәйеке «сұлтан», ақ сүйек,
Қыларың болса қылып қал,
Күндердің күні болғанда,
Бас кесермін, жасырман!

Я из породы соколиной,
Смотри, султан, уйду с обидой,
Причем, уйду не просто так,
Сорву я гордый ханский стяг,
Возьму кольцом твою Орду,
И буду ждять тебя в бою!
Когда стада пойдут в кочевья,
Спущу на них я волчье племя,
Да, я уйду не просто сам,
Познаешь ты позор и срам,
Коли разгневаешь меня,
Будет порублена Орда,
Я смерти, о Небо, не боюсь –
За честь свою я насмерть бьюсь!

Метая стрелы на скаку,
И задавая страх врагу,
Гарцуя на конях игривых,
Подвязывая им хвосты и гривы,
Мы - рыцари в веках историй!
Великих предков сын достойный,
Не сдамся я, султан, без боя,
За честь и волю с тобой споря –
Хоть изруби ты тело это,
Не замолчит язык поэта!
Эй, таксыр, султан - правитель,
Недосыгаема обитель
Поэзии высоких слов –
За них ты разве умереть готов?
А я - родился с вещим словом,
В нем истина от Тенгри - Бога,
Я - в ярости степной кулан,
И падая на спину, бьюсь,
И в гневе я стальной булат,
В бою погибну - не сломлюсь!
Эй, таксыр, султан Байке,
Угрожать ты смеешь мне,
Если в силах что-то - сделай,
Покажи, кто ты на деле,
Но, клянусь, и вот мой меч –
Голову снесет он с плеч!

Ей, тақсыр - ау, ей, тақсыр!
Боз орданы тіктім деп,
Боз ағашты жықтым деп,
«Ханым, ханым» дегенге.
Көтере берме бұтыңды,
Көптіре берме ұртыңды,
Күндердің күні болғанда,
Өзіңнен мықты жолықса,
Ту сыртыңнан жармай алар өтіңді.
Тәуекел таққа бел байлап,
Қималы найза өңгеріп,
Боз балаға жел беріп,
Атқа мініп шыққанда,
Ұлым қалмақ сенің де,
Көрер едім көтіңді.

Мен, мен едім, мен едім,
Мен Нарында жүргенде
Еңіреп жүрген ер едім.
Исатайдың барында
Екі тарлан бөрі едім,
Қай қазақтан кем едім?
Бір қазақпен тең едім.
Өздеріңдей хандардың,
Қарны жуан билердің,
Атандай даусын ақыртып,
Лауазымын көпке шақыртып,
Басын кессем деп едім.
Еділдің бойы ен тоғай,
Ел қондырсам деп едім.
Жағалай жатқан сол елге
Мал толтырсам деп едім.
Еңсесі биік Ақ орда,
Еріксіз кірсем деп едім.
Керегесін қиратып,
Отын етсем деп едім.
Туырлығын кескілеп,
Тоқым етсем деп едім.
Тақта отырған хандардың
Төрде отырған ханымын
Қатын етсем деп едім.
Әлдилеген баласын
Жетім етсем деп едім.
Хан сырқаты - сары бал,
Сұраусыз ішсем деп едім.
Ханның киген кіреуке
Үстіме кисем деп едім.

Ты думаешь, что вознесен судьбой,
Кичишься белою Ордой,
Я, воин, называю тебя ханом,
Без хана будет ли Держава!
Но не гневи простой народ,
И не криви в усмешке рот,
Нарвешься ты на удальца,
Что вырвет печень подлеца,
И жизнь свою вручив судьбе,
С копьем без промаха в руке,
Когда-нибудь ты попадешься мне –
Эй, сын калмыка, я готов –
Твой зад увидеть без штанов!

Я, лихой наездник, я,
Рыцарство моя судьба,
В солнечных песках Нарына
Кипит джигитов наших сила,
И при жизни Исатая
Были мы как волчья стая,
И бросались на врага
Два кожжала - жожака.
Был ли я слабей казаха?
Был достойным я казаха!
Вас, потомков степных ханов,
И биев, толстопузых интриганов,
Реветь заставив как верблюдов,
И опозорив всех прилюдно,
Казнил бы как злейших врагов,
Срубая шеи у голов!
Едиль же, пастбищами славный,
Народом б населил державным,
И жаркие степные дали
Я бы запомнил табунами,
И в ханскую высокую Орду
Вошел, не поклоняясь никому,
Изрезав белый войлок, я
Сделал бы потник для коня,
И стен решетки разломав,
Отдал бы людям на двора,
И с ханского сорвал бы трона
Сидящего там скорпиона,
И ханскую спесивую жену
Измял бы цветом на корн,о!
А сына крови голубой

Қанықейдей көріктіңді
Қалыңсыз құшсам деп едім.
Тінікейдей тектіңді
Ителгі көзің төңкеріп,
Күшіктей даусын қыңсытып,
Аш күзендей белін бүгілтіп,
Әділ жаннан түңілтіп,
Ат көтіне үңілтіп,
Артына салсам деп едім.
Тілекті Тәңір бермеді,
Өздеріңдей хандарды
Осылай бір қылсам деп едім.

Мен - мен едім, мен едім!
Мен Нарында жүргенде
Еңіреген ер едім.
Исатайдың барында
Екі тарлан бөрі едім.
Ерегіскен дұшпанға
Қызыл сырлы жебе едім.
Жақсыларға еп едім,
Жамандарға көп едім.
Ерегіскен дұшпанның
Екіталай болғанда
Азыққа етін жеп едім.
Хан баласы ақсүйек,
Ежелден табан аңдысқан
Ата дұшпан сен едің,
Ата жауың мен едім.
Ежелгі дұшпан ел болмас,
Етектен кесіп жең болмас.
Хан баласы ақсүйек,
Байеке сұлтан сен болып,
Сендей нарқоспақтың баласы,
Маған оңаша жерде жолықсаң,
Қайраңнан алған шабақтай
Қия бір соғып ас етсем,
Тамағыма қылқаның кетер демес ем.

Оставил бедным сиротой,
Напиток роскоши - медовый хмель,
Я пить без спросу бы посмел,
Златые ханские одежды
Носил бы я, как предок прежде,
И дивной красоткой Каникей
Я б наслаждался сто ночей,
И с гордой статью Таникей,
Вниз опрокинув взгляд очей,
Рукою смяв цветущий стан,
Мучительный исторгнув стон,
Я б бросил позади седла,
Под хвост вонючего коня -
Такая участь вас ждала,
Жаль, не судьба!

Я, лихой наездник, я,
Рыцарство моя судьба,
В солнечных песках Нарына
Кипит джигитов наших сила,
И при жизни Исатая
Были мы как волчья стая,
И бросались на врага
Два кожала - вожака.
Я врагов кичливых строй
Пробивал одной стрелой,
Смельчакам я был отвагой,
Подлецам небесной карой,
Когда решалась судьба,
Съедал порой печень врага,
Народ простой и чингизидов знать
Враги извечные, пора бы знать!
Враг моих предков - это ты,
Враг твоих предков - это я,
Извечный враг не станет братом,
Нет в этом мире виноватых!
Эй, таксыр, Байке-султан,
Ты смесь кровей, верблюдов-будан,
На узкой вступишь тропе,
Рыбешкой мелкой на крючке
Ты попадешься мне на зуб,
Одним глотком я проглочу
И костями не подавлюсь!

АСАУМЫН

Шамдансам,
Шалқамнан түсер асаумын,
Шамырқансам,
Шатынап сынар болатпын.
Құс ілген куда
сын жоқ ұятпен.
Жігіт жауға шаппай
қалар деймісің?

АСЫЛ ЕРДІҢ БАЛАСЫ

Қарағай шаптым шандоздап,
Хан қарасын жоям деп.
Жолбарысша жорыттым,
Етіне құлан тоям деп...
Қыран құстың баласы
Ұшса, келмес ұяға.
Асыл ердің баласы,
Жауды көрсе шыдамай,
Көзін салар қияға.
Ермін деген жігітті
Кеңшілікте сынама.
Келмейтұғын нәрсеге
Жаныңды қинап жылама.

АЛА ТУ

Желп-желп еткен ала ту
Жиырып алар күн қайда?
Орма мылтық тарс ұрып,
Жауға аттанар күн қайда?
Елбең-елбең жүгірген,
Ебелек отқа семірген
Арғымақ туған асылды
Баптап мінер күн қайда?
Алаштағы жақсыдан
Батасын алып, дәм татып,
Түлкідейін түн қатып,
Бөрідейін жол жатып,
Жауырынына мұз қатып,
Жалаулы найза қолға алып,
Жау тоқтатар күн қайда?

Я ДИКИЙ КОНЬ

Я дикий конь, что валит всадника на спину,
Я меч булатный - умру, но не сломясь,
Бывает, слабость побивает силу,
И сокола порою валит гусь.
Мы мчались в бой, надев дедов кольчуги,
И Богу помолившись заодно,
И нас встречали ружья или пушки –
А у нас конь и голое копье!

БЛАГОРОДНЫЙ СЫН

Рубил врагов как темный лес,
И с ханом не мирился наотрез,
Я тигром был весны порою,
Гоня куланов пред собою,
В охоте, слившись с высотой,
Гнездо забудет сокол молодой,
Сын благородный степняка –
Копьем сразит в бою врага,
Хвостун же мнит себя героем,
Проверь его ты в ратном споре
И если нет в нем силы духа,
Не верь тому, что слышит ухо.

БОЕВОЕ ЗНАМЯ

Ах, боевое наше знамя -
Когда мы вознесем как пламя!
И споря с вражьей канонадой,
Сметем врага мы конной лавой.
И оседлавши скакуна,
Не знавшего, что есть узда,
И получив благословенье
От аксакалов на моленье,
Лисой пройдя дневной порою,
Волком пройдя ночной порою,
И сердцем превратившись в лед,
И двигаясь только вперед –
Когда мы вознесем как пламя,
Ах, боевое наше знамя!

НЕТКЕН ЕР

Біз неткен ер, неткен ер? -
Сергелдеңмен өткен ер.
Ойыл менен Дендерден,
Сағыз бенен Жемдерден,
Одан да талып өткен ер.
Арқада Әлім бар-ды деп,
Қайыспас қара нар-ды деп,
Оған да келіп жеткен ер.

КҮМІСТІ МЫЛТЫҚ

Күмісті мылтық қолға алып,
Көлден қуларды ұшырдым.
Қолымдағы құсымды
Қапылықпен ұшырдым.
Алтыннан айбат тор жасап,
Ақырда қолға түсірдім.

АРҒЫМАҚТЫҢ БАЛАСЫ

Арғымақтың баласы
Арығанын білдірмес,
Арқамнан қосым қалар деп.
Ағыны күшті ақ дария
Қаһарланып толқиды,
Қанатын күн шалмаған балығым
Ортамнан ойран салар деп.
Балағы түкті қоңыр қаз
Баттауыққа тоя оттамас,
Сұңқарлар үлгі алар деп.
Хас жақсының баласы
Арада тұрып сөйлемес,
Жауым таба қылар деп.
Хас патшаның баласы
Жапанда жалғыз тұрмайды,
Дұшпандар көзін салар деп.

КАКИЕ МЫ

Какие мы все же герои,
Прошли в боях такие войны!
И от Едиля до Дендера,
И от Сагыза и до Жема,
Мы защищали свои земли –
И были в этом неизменны!
А там, в Арке, есть род Алим,
Ну-ка, на них мы поглядим,
Да говорят - сильны как нары,
В бою, быть может, встанут рядом?
Какие мы все же герои,
Прошли в боях такие войны!

РУЖЬЕ С СЕРЕБРЯНОЙ НАСЕЧКОЙ

Ружьем с серебряной насечкой
Спугнул озерных лебедей,
И после неудачной встречи
Пропал мой крик много дней.
Сломал приклад я серебристый
И закатил прощальный той –
Вернулся крик мой любимый,
Держу я в клетке золотой!

ПОТОМОК АРГАМАКА

Тот конь рожден от аргамака,
И не достать его с размаха,
А тот, что с шеей лебединой,
Незаменим в дороге длинной,
Нар, что в песках рожден,
Несет поклажу всех времен,
И есть верблюдица - мая,
Она красавица моя,
Назло законам родословья –
Рожден герой в семье плохого,
А в детях голубых кровей –
Мы видим подлость их семей.

АҚСҰҢҚАРДАН ТУҒАНМЫН

Мен ақсұңқардан туған құмаймын,
Бір сұңқарға жұбаймын.
Сауырыма қамшы тигізіп,
Шаппай неғып шыдайын?!
Түбін қазған мен – бәйтерек,
Толқуменен құлаймын.

ЕР ЕДІМ

Белгілі туған ер едім,
Беліме садақ асынған,
Біріндеп жауды қашырған.
Мен келелі қара бұлтпын,
Келе жаумай ашылман.
Қарсыласқан дұшпанға
Найзағай менен жасылмын.

АТАДАН ҚАЛҒАН САУЫТ

Пыр-пырлай ұшқан қасқалдақ
Көгінде жатып көркеймес,
Ортайса көлдің қоғасы.
Аруана мая күңіренер,
Бауырынан өлсе баласы.
Суға жүзген нән балық
Шағала құсқа жем болар,
Үзілсе көлдің сағасы.
Атадан қалған сауыттың
Шығыршығын тот басар,
Жыртыла тозса жағасы.

ЖӨН ЕКЕН

Он екі төбет, шұнақ хан!
Шабатының ел екен,
Күндейтінің мен екем.
Хан ұлына қас болу,
Қара ұлына бас болу –
Мендей ерге жөн екен!

Я ОТ СОКОЛА РОЖДЕННЫЙ

Я белым соколом рожденный лебедь,
И только сокол мне жених,
Я дикого коня горячий трепет,
И скачка дикая - мой стих!
Я дерево, что на краю обрыва,
В падении величественном - сила

Я ВОИН С РОЖДЕНИЯ

Я с детства знаменитый воин,
И почестей воинских достоин,
От стрел гудела тетива,
Когда я поражал стрелой врага,
Я - туча с черною водой,
Идущая с грозой дождевой,
Копье я молнии небесной –
В добра и зла битве извечной!

ДЕДОВСКАЯ КОЛЬЧУГА

Ах, эта птица Каскалдак,
Отмеряй ей недолгий срок,
Коли ушел озерный сток.
Аруана стоит печальна,
Ведь ночью долгой и тревожной
Погиб пушистый верблюжонок.
Добычей чаек станет рыба,
Когда ударит резкий ветер,
И обмелеет дно залива –
И ржавчина поест кольчугу,
Оставшуюся от отцов,
Коль нет воинственных сынов!

ВЫСОКАЯ ЧЕСТЬ

Двенадцать псов и хан - подлец,
Разбить бы с бою сей дворец,
Разбившим его буду я,
Гонимым также буду я,
Стать врагом ханскому роду,
Стать вождем простому народу –
Это и есть высокая честь,
Это и есть высокая месть!

БІЗ ЕР ЕДІК

Біз ер едік,
ер едік,
Ен Нарында жургенде
Қалмаққа шатыс хандарды
Қабыландай қайранға соғып,
Етін талай жеп едік.
Біз Өтемістен туған он едік,
Сол онымыз жүргенде,
Мың сан әскер қол едік.
Біздің жайды сұрасаң,
Ерте көшіп, кеш қонған,
Санаулы сәнді
орданың бірі едік.

ГЕРОЯМИ МЫ БЫЛИ

Герои были мы, герои,
Геройство наше разве скроем,
Сердца взрывались отвагой,
И сами суд вершили правый,
И ханов с помесью калмыцкой,
С лихою удалью извечной,
Валили львиных лап ударом,
И с кровью вырывали печень!
Нас было десять от Утемиса,
Сильны и силою, и мыслью,
Когда мы шли забавы ради,
Казалось, двигаются рати,
И если хочешь правду знать,
Мы можем так тебе сказать –
Династий древних поздний род,
Могли бы мы спасти народ!

Қарындастың қамы үшін / За землю, Родину и волю.....	5-6
Ереуіл атқа ео салмай / Коней боевых не седлая.....	5-6
Беркініп садақ асынбай / Не победив врага в бою.....	7-8
Күнқақты ердің астында / Под палящим солнцем.....	7-8
Аспада ұшқан ақсұңқар / Кружится в небе белый сокол.....	9-10
Исатай деген ағам бар / Ода Исатаю.....	11-12
Соғыс / Битва.....	11-12
Әй, Махамбет, жолдасым / Эй, Махамбет, Махамбет	15-16
Мұнар күн / День печальной славы.....	21-22
Ақтабан / Актабан.....	23-24
Истатайға / Исатаю.....	25-26
Жақия /	27-28
Жәңгір ханға / Хану Жангиру.....	27-28
Жалған дүние / Обманчивый мир.....	27-28
Мінкен ер / Бывалые мужчины.....	29-30
Алты күндей алаулап / Шесть дней горя в огне.....	29-30
Адыра қалған Нарын / Проклятая пустынь Нарына.....	31-32
Палуан жолбарыс секілді / Я тигром был.....	33-34
Нарында / В песках Нарына.....	33-34
Қақаулап шақырмай / Не исторгая клич.....	35-36
Жалғыздық / Одиночество.....	35-36
Әй, Шонты би / Эй, Шонты би.....	37-38
Даусым аңқыған / мой голос - грохот водопада.....	37-38
Алтын жақса жарасар / Блеск злата.....	37-38
Аспандағы бозторғай / Небесный жаворонок.....	39-40
Менің атым - Махамбет / Мое имя - Махамбет.....	39-40
Толарсақтан саз кешіп / В крови и грязи по колено.....	41-42
Қызғыш құс / Чибис	41-42
Ісім кетті далаға / Труды мои пропали даром.....	43-44
Туған ұлдан не пайда / Что толку от родного сына.....	43-44
Хат оқиды молдалар / Читают книги эти муллы.....	43-44
Аймақ көл / Озерное кольцо.....	45-46
ТАРШЫЛЫҚ БАСҚА ТҮСКЕНДЕ / Имчит сайгак быстрее ветра	45-46
Ажалымыз қайдан-ды / Раньше смерти не умрем.....	47-48
Ханның кетсін аты өшіп / Да сгинет имя хана!.....	49-50
Күн қайда / Сбудется ли тот день.....	49-50
Баланың қамы үшін / Не отрекаюсь.....	51-52
Арқаның қызыл изені / Колючие степные травы.....	51-52
Біткен істің міні жоқ / Нет изъяна у Деяния.....	53-54
Жолдастарым, мұңайма! / Не поддавайтесь печали.....	53-54
Нарыннан кеткен / Я покинул Нарын-кумы.....	53-54
Күн жадына қарасам / Смотрю на эту непогоду.....	55-56
Арғымаққа оқ тиді / Сразила пуля аргамака.....	55-56
Асмас ем / Был алмазным я мечом.....	55-56
Өлең айтып толғадым / Излил печаль.....	57-58
Қара нар / Могучий нар.....	57-58

ҚАРШЫҒА ЯСТРЕБ.....	57-58
МЕН БҮРКІТПІН Я БЕРКУТ.....	57-58
МҰҢАЙМА НЕ УНЫВАЙ.....	59-60
ЖАЙЫҚТЫҢ БОЙЫ ПАСТБИЩА ЖАИКА.....	59-60
Баймағамбет сұлтанға / Султану Баймағамбету.....	59-60
Біз бір енеден бір едік, Нас было двое родных братьев.....	61-62
Еділді көріп емсеген, Одной рукой брега Едила.....	61-62
Еділ үшін егестік, За Едиль ложили сердце.....	61-62
Ханның кірген ақ орда, И хана белую Орду.....	63-64
Кешегі Исатайдың барында, Ах, при жизни Исатай - батыра,.....	63-64
Мен ақ сұңқар құстың сойы едім, Я из породы соколиной,	65-66
Беркініп садақ асынған, Метая стрелы на скаку.....	65-66
Ей, тақсыр - ау, ей, тақсыр! Ты думаешь, что вознесен судьбой.....	67-68
Мен, мен едім, мен едім, Я, лихой наездник.....	67-68
Асаумын / Я - дикий конь.....	71-72
Асыл ердің баласы / Благородный сын.....	71-72
Ала ту / Боевое знамя	71-72
Неткен ер / Какие мы.....	73-74
Күмісті мылтық / Ружье с серебряной насечкой.....	73-74
Арғымақтың баласы / Потомок аргамака.....	73-74
Ақсұңқардан туғанмын / Я от сокола рожденный.....	75-76
Ер едім / Я воин с рождения.....	75-76
Атадан қалған сауыт / Дедовская кольчуга.....	75-76
Жөн екен / Высокая честь.....	75-76
Біз ер едік / Героями мы были.....	77-78

